

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD
SELO KAO IZBOR MJESTA ZA ŽIVOT
Sveti Martin pod Okićem

Marina Šilobod

Mentor: dr. sc. Ivan Cifrić, red. prof

Zagreb, Lipanj 2013.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. RURALNI RAZVOJ I MODERNIZACIJA	6
2.1. Dvojna zaposlenost.....	9
2.2. Razvoj seljaštva u razdoblju industrijalizacije i modernizacije.....	10
2.3. Kretanje popljoprivrednog stanovništva Hrvatske	13
2.4. Povratak prirodnom staništu.....	14
3. SVETI MARTIN POD OKIĆEM	18
3.1. Reljef i klima	20
3.2. Prometnice	21
3.3. Pučanstvo i njegovo zanimanje	21
3.4. Biljni i životinjski svijet	22
3.5. Povijesni pregled	24
3.6. Školstvo	25
4. SADAŠNJE STANJE SVETOG MARTINA POD OKIĆEM I OKOLICE	27
4.1. Razvoj i modernizacija.....	31
5. ISTRAŽIVANJE.....	37
5.1. Ciljevi i metoda istraživanja.....	37
5.2. Upitnik.....	38
5.3. Uzorak	38
5.4. Razlog doseljavanja.....	39
5.5. Prednosti i mane	40
5.6. Želja za promjenama	44
5.7. Odlazak ili ostanak	46
6. ZAKLJUČAK	49

SAŽETAK

Dosadašnji sinonimi selo i poljoprivreda danas poprimaju različita značenja jer im se socijalni sadržaj potpuno izmijenio. Selo je sve manje naselje negdašnjeg klasičnog seljaka, a sve više postaje bijeg od gradske vreve svojim novim stanovnicima.

Mjesta poljoprivrednika na selu zauzimaju nove socijalne grupe, od kojih je možda i najvažnija grupa seljaka-radnika, koji su većinom rođeni na selu, te su prostorno stabilni, najčešće putuju u grad na posao i na kraju dana se vraćaju svojim kućama na selo. Iz toga proizlazi kako su seljaci-radnici proizvod decentralizacije industrije. Porast broja seljaka-radnika prati i porast broja mješovitih gospodarstava jer je bilo teško održavati porodicu samo od poljoprivrede.

Depopulacija sela je u hrvatskim okvirima bila dugotrajan i kontinuirani proces koji u mnogim dijelovima Hrvatske još uvijek traje. Ono što dolazi kao pokazatelj da se ipak u pojedinim selima broj stanovništva povećava te da se ljudi vraćaju svojem prirodnijem staništu, selu, je područje Svetog Martina pod Okićem i okolice. Prema iskazima tadašnjih stanovnika, oni su se opredijelili na život na selu, bilo da su tamo rođeni, ili su se posljednjih godina doselili. Većinom se iskazuje zadovoljstvo životom ovdje uz pokoji prigovor koji na kraju niti nije toliko bitan u cjelokupnom pogledu na život na selu.

Ključne riječi: selo, seljaci-radnici, depopulacija, naseljavanje, Sveti Martin pod Okićem

1. UVOD

Nakon Drugog svjetskog rata sve više maha uzima raseljavanje seoskog stanovništva, posebice je to bilo vidljivo u vrijeme Domovinskog rata, kada je većinu na raseljavanje navela nužda, a ostatak stanovništva koji je migrirao sa sela želio je bolji život za koji su smatrali da se većinom mogao pronaći u gradu. Skup boljih, ili ikakvih poslova, veća kvaliteta života, bolja društvena ponuda, veći izbor svega, od zadovoljavanja osnovnih potreba sve do zadovoljavanja viših potreba pojedinaca vukle su ih prema gradovima.

Ono što bih u ovom radu željela prikazati je da su se stvari lagano počele mijenjati te da su ljudi shvatili koje vrijednosti im donosi život na selu, te se sve više odlučuju na ostanak na selu ili na doseljavanje. Pomalo se mijenja shvaćanje sela kao tipično tradicionalnog gdje se ne mogu zadovoljiti sve potrebe pojedinaca, shvaća se kako je i selo sposobno pružiti veću kvalitetu života nego je to prije bilo moguće. Kako bi bilo teško analizirati cijelo seosko područje u Hrvatskoj, usredotočiti ću se na onaj dio koji najbolje poznajem i na promjene koje sama uočavam, to je područje Svetog Martina pod Okićem, koje se nalazi u neposrednoj blizini triju, možemo reći razvijenih gradova, Samobora, Jastrebarskog i glavnog grada Zagreba. Iako su i Jastrebarsko i Samobor manji gradovi, imaju sve potrebno da ih se nazove razvijenim (od infrastrukture, mogućnosti zaposlenja do društvene ponude). Na ovom području se vidi lagano doseljavanje, većinom gradskog stanovništva koje je iz nekog razloga odlučilo živjeti na selu. Koji su ih razlozi naveli na to provjeriti ćemo intervjuima, a provjeriti ćemo i kako diše lokalno seosko stanovništvo, te kako se oni nose sa životom na selu, imaju li namjeru odlaska ili ne. Pokušati ćemo ući u ono što oni smatraju smislom svog života na selu, što smatraju njegovim prednostima a što manama, te na koji način bi se njihovo viđenje sela moglo poboljšati i na koji način se može poboljšati kvaliteta življenja, bez obzira na cjelokupnu krizu življenja u cijeloj zemlji, bilo u gradu ili na selu.

Koliko god tražila literaturu, recentnijih istraživanja ovog fenomena naseljavanja sela nema. Smatram to bitnom temom kako bi se moglo detaljno prikazati hrvatsko selo danas. Posebno nedostaje novije istraživanje sela, tj. seoskog stanovništva, jer sva istraživanja koja su malo bitnija i koja nam donose bitnije rezultate rađena su, sada već u davna vremena, većinom prije Domovinskog rata, nekolicina odmah nakon rata, te

više nisu toliko značajna. Ono što nas zanima jest koji su razlozi naseljavanja sela, koji su razlozi za ostanak na selu onih koji su ovdje rođeni, te imaju li neke razloge za iseljavanje, razlikuje li se sadašnji život na selu od onog kakav je nekada bio, na koji način i zašto, te koje su prednosti a koje mane života na selu. Prema pretposljednem i posljednjem popisu stanovništva provjeriti ćemo koja su sela Svetomartinskog područja dobila najviše stanovnika posljednjih desetak godina, a koja su izgubila svoje stanovnike te pokušati obrazložiti zbog čega bi to moglo biti tako.

2. RURALNI RAZVOJ I MODERNIZACIJA

Dosadašnji sinonimi selo i poljoprivreda danas poprimaju zaista različita značenja jer im se socijalni sadržaj posve izmijenio. Selo je sve manje prebivalište negdašnjih klasičnih seljaka¹. Njihov broj se sve više smanjuje, bilo potpunim odlaskom iz poljoprivrede ili djelomičnim napuštanjem poslova na obiteljskom gospodarstvu. Zanimljivo je da je u poslijeratnom razdoblju (nakon 1945. godine) deagrarizacija bila znatno brža od opadanja udjela seoskog u ukupnom stanovništvu (Štambuk u: Seferagić, 1990, 5). Bilo bi za očekivati da smanjenje poljoprivrednog stanovništva rezultira i smanjenjem broja vlasnika poljoprivrednog zemljišta, no to se nije dogodilo.

Hodžić u svojoj knjizi *Selo kao izbor* navodi Shaninove četiri dimenzije koje čine društvenu bit seljaštva i koje ga razlikuju od drugih društvenih grupa. To su porodična gospodarstva, rad na zemlji i uzgajanje životinja, specifična tradicionalna kultura (ugrađena u način života malih seoskih zajednica) i višestruka zavisnost od društvenih centara moći (Hodžić, 2006, 13). Porodična gospodarstva su činila osnovu seljakove društvene identifikacije, nije bilo izričite podijeljenosti na proizvodni i neproizvodni rad, nego su se svi poslovi svih članova porodice vrednovali sa stajališta potreba porodice, koje su određivale vrstu i obujam posla. Iz čega proizlazi samodovoljnost i izoliranost seljaštva, koja ipak nije bila potpuna jer je uvelike ovisila i o nadmoćnijoj okolini.

S prodorom kapitalizma seljak se oslobađa feudalnih veza te se on konstituira kao parcelni vlasnik (Hodžić, 2006, 16), te s time dolazi do razgradnje tradicionalnog seljaka i seljaštva. Od tada seljačka kultura postaje receptivna, jer dobiva poticaje izvana, selo postaje poprište nasrtanja kapitalizma koji ga oblikuje prema vlastitim potrebama. Počinju se prihvaćati elementi gradske kulture, makar se i dalje proizvodi razlika između samog grada i sela.

Mjesta poljoprivrednika na selu zauzimaju nove socijalne grupe, prema Maji Štambuk, one su ponekad manje vezane za ruralni svijet (Štambuk u: Seferagić, 1990). Među novima su posebno značajni seljaci-radnici. Oni su u pravilu rođeni na selu, te su, osim eventualnog putovanja na posao u susjedni grad, prostorno stabilni, a također su stabilni i kao segment socijalne strukture seoskog lokalnog društva. Selo postaje

¹ Seljak – osoba koja se bavi poljoprivredom u smislu prehranjivanja obitelji

izvorom radne snage za industriju, ali i područje plasmana raznovrsnih proizvoda gradskog podrijetla.

S obzirom da se mijenja čitava struktura sela i tradicionalna kultura se dovodi u pitanje, te kakvu će ona ulogu imati u ruralnom razvoju. Ovdje se preispituje kultura kao kontekst razvoja, kao socijalna konstrukcija poželjnih promjena prema uzoritoj slici svijeta, jer se ne radi samo o selu, poljoprivredi i okolišu, nego o ruralnoj kulturi kao konkretnim materijalnim i duhovnim oblicima života socijalnih zajednica na prilagođenom staništu koji tvore dio osnova za održavanje nacionalne kulture (Cifrić, 2003, 25). Predrasuda jest da postoji konzervativizam seljačke kulture koja ne dopušta prodiranje gradske kulture, tj. svojevrsno opiranje gradskoj kulturi i općenito širenju inovacija. Ipak seljak vrlo brzo mijenja svoje odluke ako se dokaže praktičnost i korisnost određene inovacije (bila ona tehnološka, organizacijska ili ideološka). Čak se i posljednjih desetak godina, na području Svetog Martina pod Okićem, uočava kako promjene, koje su trebale davno prodrijeti dovde, tek sad lagano zahvaćaju starije stanovništvo, koje se i dalje opire inovativnom upravljanju poljoprivredom, koja ionako, većinom, služi samo za osobne potrebe. Teško je reći zbog čega su se stanovnici Svetomartinskog područja toliko dugo opirali inovacijama, možda jedan od razloga leži i u skupoći samih inovacija što je seljacima znalo zadavati brige.

Integracija seljaštva u globalno društvo pretpostavka je i za promjene njegova socijalnog miljea, tj. seoskog naselja kao njegove primarne lokalne integracije. Okviri integracije se neprestano šire jer lokalna sredina više ne može zadovoljiti narasle potrebe, iako se i na tom planu posljednje vrijeme radi kako bi se potrebe ipak uspjele donekle zadovoljiti.

Međutim i te promjene nisu svugdje jednako intenzivne i jednako usmjerene. Dosta je važna, prema Maji Štambuk, i tzv. prostorna komponenta, odnosno udaljenost sela i grada i snaga utjecaja urbanih tekovina, važna je i socijalna slika neposredne seoske sredine (ima li u njoj drugih socijalnih kategorija, drugih privrednih djelatnosti osim poljoprivrede, te kojih i koliko). Puno je razloga za različitost malih ruralnih društava. Stoga i sama autorica napominje da je važno manje, monografijsko istraživanje malih zajednica, koje bi omogućilo stvaranje objektivne globalnije slike sela u nekoj regiji ili državi. Ono što je bitno istražiti je pitanje što je neposredno djelovalo u smjeru upravo takvog razvoja određene zajednice.

Što se tiče hrvatskog sela, ono nije dovoljno istraženo. Štambuk smatra da nedostaju mikro istraživanja ili istraživanja monografijskog tipa. Ipak neki podaci jesu

dostupni. Godine 1981. ruralno stanovništvo Hrvatske živjelo je u 6442 seoska naselja te je prosječno selo imalo oko 357 stanovnika, što je najniži broj zabilježen od Drugog svjetskog rata (Štambuk u: Seferagić, 1990, 12). Ono što je obilježilo Hrvatsku je rapidno opadanje seoskog stanovništva tih godina kada je u svijetu dolazilo do značajnog rasta seoskog stanovništva te kada je dolazilo do njegovog ekonomskog, kulturnog, komunikacijskog i općenito, razvitka. Intenzitet opadanja broja seoskog stanovništva je takav da je izazvao veliku zabrinutost, pogotovo demografa, koji su pokušavali upozoriti na negativne posljedice takvog nastavljanja trendova na ukupno stanovništvo Hrvatske, a pogotovo na prostorni razmještaj stanovništva te nezadrživu depopulaciju određenih prostora Hrvatske.

Jedna od bitnih karakteristika naših ruralnih prostora je disperzna naseljenost, s velikim brojem naseobinskih jedinica, malih i patuljastih sela i zaselaka. I takav tip naseljenosti uvelike pridonosi depopulaciji mnogih prostora. Mreža naselja formirana je u dugom povijesnom razdoblju, u uvjetima starog agrarnog društva i njegovih zahtjeva i pod utjecajem mnogih, često iracionalnih faktora (poput nečije želje da se baš na određenom mjestu osnuje naselje). Pitanje je i kako takvu mrežu naselja opremiti nužnom infrastrukturom i osigurati neophodne uvjete koji će osigurati razvitak i održavanje sela. A svemu tome dobro ne pridonosi ni geografska struktura Hrvatske.

Prostor Hrvatske je vrlo diferenciran, pogotovo što se tiče prirodnog kretanja stanovništva². Od 1963. do 1970. prirodni priraštaj seoskog stanovništva smanjen je sa 6,6 na 0,3 promila. Nekoliko godina se zadržavao oko te vrijednosti, da bi 1985. iznosio - 3,6 promila (Štambuk u: Seferagić, 1990). I sama migracijska kretanja su negativnog predznaka, što znači da je emigracija sa sela velika. Tamo gdje su nestali seljaci, ostala je zemlja, a tamo gdje ima seljaka, zemljišne površine su relativno skućene, što znači da je došlo do neuravnoteženosti u rasprostranjenosti seljaka i zemljišta u Hrvatskoj. Unutar samih domaćinstava gube se stari odnosi, načini ponašanja i veze i stvaraju se novi oblici. Seljačka obitelj se otvara utjecajima grada (globalnog društva), obitelj se brojčano smanjuje, pa to pridonosi jednostavnijim vezama unutar i van obitelji.

² Kretanje nataliteta i mortaliteta

2.1 Dvojna zaposlenost

Suvremenost sela očituje se, između ostalog i u pojavi seljaka-radnika, tj. mješovitih domaćinstava. Pojedini seljaci se zapošljavaju u lokalnoj seoskoj industriji, a većina ih putuje na posao, najčešće u susjedni grad (svakodnevne migracije). Iz tog proizlazi kako su seljaci-radnici proizvod decentralizacije industrije. Jedan od osnovnih motiva za rad na nečem drugom osim poljoprivrede je u prvom redu bio materijalnog podrijetla, ali je važan motiv bila i socijalna promocija, dok je zadržavanje gospodarstva ili ostajanje na njemu bilo motivirano tradicijom i željom da se sačuva djedovina. Noviji seljaci-radnici su obrazovaniji i mlađi, te u nepoljoprivredna zanimanja ulaze tek nakon što su se za njih školovali. Njihova domaćinstva postaju mnogobrojnija od seljačkih. Svetomartinskim stanovnicima u korist ide i činjenica da se nalaze na razmeđu triju gradova koji im mogu pružiti adekvatno obrazovanje i mogućnost zaposlenja. Posebno im u korist ide blizina najvećeg i najrazvijenijeg grada Hrvatske, Zagreba, koji im nudi cjeloživotno školovanje, a da ne moraju napustiti svoje stanište, selo.

Opće je poznato da su nepismenost i neobrazovanost lokalnog seoskog stanovništva na neki način barijere njegovog napretka stoga je važno da samo obrazovanje bude osnovna pretpostavka razvojne politike te kamen temeljac povratka stanovništva na selo. Proces globalizacije i sam je naglasio važnost znanja koje je presudan faktor konkurentnosti (Žutinić, Markovina u: Petrač et alii, 2009). Ono što se predlaže kao dodatan razvoj ljudskog potencijala je razvitak sustava cjeloživotnog obrazovanja. Iako se zadnjih dva desetljeća razina obrazovanja seoskog stanovništva povećala ona i dalje zaostaje za urbanim područjima. Visokoobrazovani kadrovi, koji su na selu još uvijek marginalizirani, uvelike bi pomogli da se aktiviraju deficitarni gospodarski i društveni sadržaji u ruralnim područjima. Iako, s druge strane, nije svima lako dostupno visoko obrazovanje.

Jako su rijetki oni koji su iz nepoljoprivrednog domaćinstva i iz nepoljoprivrednog zanimanja prigrlili poljoprivredu. Istraživanje Sociokulturni razvoj koje je provedeno 1985. godine pokazalo je da je od ukupne radno aktivne seoske populacije bilo 56% seljaka-radnika, što je onda predstavljalo vrlo visok udio s obzirom da je ta kategorija seljaka-radnika ipak nova socijalna kategorija (Štambuk u: Seferagić, 1990, 16).

Porast broja seljaka-radnika prati i porast broja mješovitih gospodarstava, jer je bilo teško održavati porodicu samo od poljoprivrede. Ono što se očituje kao prednost mješovitih gospodarstava, tj. multiaktivnosti njezinih članova, jest to da bi manja

gospodarstva vjerojatno nestala ili bila napuštena da se obitelj nije odlučila i na izvanpoljoprivredni izvor prihoda, te se na ovaj način sačuvao i jedan dio tradicije. I dan danas na području Svetog Martina pod Okićem postoje obitelji koje posjeduju krave i na tradicionalan način prave sireve te ih u slobodno vrijeme prodaju, što im, osim redovnog zaposlenja, omogućuje dodatnu zaradu, a i domaću hranu, a uz zaradu još uvijek se održavaju i tradicionalni običaji. Kao primjer je možda najzanimljivije branje kukuruza, gdje se i dan danas okuplja dosta stanovnika koji pomažu jedni drugima (barem je tako na području Svetog Martina). Nakon što se kukuruz ubere, domaćin spravlja jelo i nakon jela, obično to već bude kasno popodne ili večer, svi se okupljaju oko uroda i gule ga. Sve se to još uvijek odvija uz pjesmu, što je mladima na selu danas doživljaj koji se rijetko viđa, ali na sreću još uvijek postoji.

Pojavi samih seljaka-radnika pogodio je i razvoj suvremenog prometa, posebice cestovnog, a sam promet je bio važan i za daljni razvitak sela. Ceste i promet su zadržavale stanovnike sela da i dalje ostanu tu živjeti, a osiguravale su im i mogućnost svakodnevnog transporta u gradove ili mjesta gdje su bivali zaposleni. Iako, situacija je u Hrvatskoj, kada je dolazilo do pojave seljaka-radnika, bila nezadovoljavajuća, te je ipak došlo do većinskog raseljavanja sela, jer se prometna infrastruktura širila mnogo sporije u područjima koja su i tad bila socijalno, ekonomski i kulturno izolirana.

2.2. Razvoj seljaštva u razdoblju industrijalizacije i modernizacije

Milan Župančić u svojem izlaganju o modernizaciji seoskih gospodarstava govori o razvojnim etapama seljaštva u razdoblju industrijalizacije i modernizacije sela. On smatra da se razvojne etape seljaštva lakše mogu promotriti ako ih se smjesti u kontekst širih društvenih promjena, jer se bitni društveni procesi uvijek odvijaju na razini globalnog društva. Spominje kako je u predratnom razdoblju (prije Drugog svjetskog rata) hrvatsko društvo karakteriziralo visoko učešće seljaštva u društvenoj strukturi, oko 75%, te smo bili jedna od „najselačijih“ zemalja u Europi u kojoj je dominirala relativno homogena siromašna klasa seljaštva (Župančić u: Seferagić, 1990, 30).

Nakon rata dolazi do industrijalizacije koja se izvodi s osloncem na seljaštvo, te se sama sredstva za industrijalizaciju prikupljaju od seljaštva i poljoprivrede. Dolazi do nesrazmjera cijena poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, te je to razdoblje nasilnog

pokušaja brze i radikalne socijalizacije seljačke poljoprivrede, koja daje vrlo loše ekonomske rezultate.

Kao drugo razdoblje u odnosima društva i seljaštva Župančić navodi razdoblje između 1953. i druge polovine šezdesetih godina, za koje kaže da je period napuštanja kolektivizacije, ublažavanja nepovoljnog položaja poljoprivrede i ukidanja raznih mjera državnog uplitanja u selo. U tom periodu dolazi do intenzivne industrijalizacije te velik broj seljaka napušta poljoprivredu i zapošljava se u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima. U isto vrijeme modernizira se, tehnički i tehnološki, poljoprivreda, te dolazi do tržišne ekspanzije individualnih gospodarstava. U drugoj polovici pedesetih godina koncipira se i nova agrarna politika koja počiva na razvoju zadrugarstva i kooperacije. Otvaraju se kanali socijalne mobilnosti seljaštva koje najviše koriste mladi seljaci. Seoska populacija se zapošljava izvan posjeda, ali ipak nastavlja na njemu živjeti te dolazi do već spomenutog stvarnja seljaka-radnika. Na taj način sve više jačaju i postaju značajniji prihodi koje seljaci zarade van poljoprivrede, a na značaju sve više gubi klasična diferencijacija seljaštva prema veličini posjeda i posjedovanja drugih sredstava rada. Iz svega proizlazi kako je ovo razdoblje obilježeno okretanjem seljaštva prema industrijskim zanimanjima te slabljenjem tradicionalno agrarnih vrednota i aspiracija vezanih uz zemlju.

Sedamdesete godine obilježava ekonomski prosperitet. Dolazi do simbioze poljoprivrede i nepoljoprivrednih djelatnosti. Na taj način, iako je došlo do smanjenja poljoprivrednog stanovništva nije se smanjio broj poljoprivrednih gospodarstava. Također dolazi do brze tehnološke modernizacije seljačkih posjeda. Na taj način se omogućuje osamostavljanje individualnih gospodarstava od društvenih subjekata, ali dolazi i do ovisnosti seljaštva o drugim faktorima u socijalno ekonomskoj okolini. Tih godina i dalje je opadalo značenje zemljišnog posjeda, a raslo značenje nepoljoprivrednih dohodaka. Iako je u tom razdoblju došlo do civilizacijskog napretka sela jer se šire urbane infrastrukture (vodovod, kanalizacija, telefonija). Selo kao mjesto življenja postaje ipak malo privlačnije te slabi mit grada.

Osamdesetih godina ponovno se aktualizira problem seljaštva i sela, te se u toj krizi ponovno otkriva značenje zemljišnog posjeda, ali se jača i društveni pritisak na poljoprivredu kojoj se pokušava namijeniti uloga snabdjevača stanovništva po povoljnim uvjetima. Deagrarizacija se i dalje nastavlja, te je klasično seljaštvo uglavnom nestalo (Župančić u: Seferagić, 1990). Ljudi su tražili izvor svog

preživljavanja po gradovima koji su im pružali puno više od samoga sela sa svojom poljoprivredom.

Industrijski proces je iz sela izvukao mnoge djelatnosti koje su karakterizirale tradicionalno selo: spremanje viškova i preradu poljoprivrednih proizvoda, proizvodnju sredstava za proizvodnju u poljoprivredi, proizvodnju drugih sredstava i trajnih potrošnih dobara (Hodžić, 2006, 55). Kao što je već navedeno, u suvremenom selu se obnavlja nepoljoprivredna proizvodnja, ponajprije industrija ali i druge nepoljoprivredne djelatnosti. I sama poljoprivredna proizvodnja se iznova modernizira, povećavajući produktivnost i smanjujući broj poljoprivrednika. Dolazi do rekompozicije seoskog društva.

Hrvatsko se selo deagrariziralo na način i u mjeri koju su određivali agrarna i gospodarska politika socijalističkog sustava, iz čega možemo zaključiti da je došlo do loše agrarne reforme, ostarjele populacije, nerazvijenosti nepoljoprivrednih djelatnosti, mladi su odlazili živjeti i raditi u grad te je selo na taj način izgubilo svoja jakosna obilježja.

Hodžić se pita da li je život na selu u Hrvata za veliku većinu seoskog stanovništva i dalje posljedica nepostojanja izbora, ili je ono ipak vlastiti izbor i opredjeljenje. To pitanje je ono koje nas najviše zanima te na koje ćemo pokušati dobiti odgovor u intervjuima sa stanovnicima područja Svetog Martina pod Okićem koji su ovdje rođeni, te sa onima koji su tek nedavno postali njegovi stanovnici. Je li moguće ponovno oživljavanje seoskih prostora, tj. nastojanje da se živi u manjim naseljima u kojima je moguće ostvariti neki odnos s prirodom, ali isto tako ostati i u kontaktu s gradom?

Promatrajući selo kako posljednje vrijeme diše, dobiva se privid kako se na Svetomartinskom području broj stanovnika posljednjih par godina, lagano, možda i neprimjetno, povećava, da niču nove kuće te dolaze nepoznati ljudi. To nije na očigled svima, ali oni koji se malo više interesiraju, mogu primijetiti da se stranci sve više zaustavljaju u prolasku, što i sama primjećujem, kada se zaustave pred oglasom o prodaji zemljišta ili kuće.

Zahvaljujući naglom širenju suvremenih komunikacijskih sredstava, događaju se značajne promjene ne samo u gradu nego i na selu. Pomalo se na suvremen način oblikuju ruralni prostori te se seoski prostori čine atraktivnim prostorima za život, posebice oni koji su dovoljno blizu, a opet dovoljno daleko od gradskog središta.

2.3. Kretanje poljoprivrednog stanovništva Hrvatske

Maja Štambuk u svom radu navodi rezultate istraživanja kretanja poljoprivrednog pučanstva Hrvatske od 1953. do 1991. godine (Štambuk u: Petrač et alii, 2009). Iz tablice se može zaključiti kako je broj poljoprivrednog stanovništva opadao, iako je broj ukupnog stanovništva, u promatranom razdoblju, narastao za skoro milijun, broj poljoprivrednog stanovništava se smanjio za preko milijun i pola. Pretpostavka je da se trend smanjivanja poljoprivrednog stanovništva nastavio i u idućim godina, sve do danas.

Tablica 1. Kretanje poljoprivrednog stanovništva Hrvatske, 1953.-1991.

Godina	Ukupan broj stanovnika	Broj poljoprivrednog stanovništva	% poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu	% smanjenja u odnosu na prethodno razdoblje	Index 1961=100
1953.	3.936.022	2.209.716	56,1	16,1	121
1961.	4.159.696	1.824.819	43,9	17,4	100
1971.	4.462.221	1.338.267	30,2	26,7	73
1981.	4.601.469	667.696	14,5	50,1	37
1991.	4.783.265	409.647	9,1	38,6	23

Izvor: Štambuk u: Petrač et alii, 2009: 38

Naravno smanjivao se i broj stanovnika sela. Štambuk navodi kako je tradicionalno hrvatsko selo bilo malobrojno te je kontinuirano gubilo stanovništvo, jer se nije radilo na tome da se pridonese revitalizaciji i razvitku hrvatskog ruralnog područja. Selo je cijelo vrijeme bilo nedovoljno razvijeno te je kaskalo za gradovima i nije uspjelo postati važniji alternativni životni ili radni prostor. Iako je i selo izgubilo značajan broj stanovnika, iz naredne tablice se jasno može vidjeti postotak poljoprivrednog stanovništva u ukupnom seoskom, te kako se ono, kroz 30 godina, smanjilo sa preko 63% na malih 18%.

Tablica 2. Odnos broja seoskog i poljoprivrednog stanovništva u Hrvatskoj, 1961.-1991.

Godina	Seosko stanovništvo	Poljoprivredno stanovništvo	% poljoprivrednog u seoskom stanovništvu
1961.	2.878.000	1.825.000	63,4

1971.	2.605.000	1.348.000	51,8
1981.	2.263.000	668.000	29,5
1991.	2.187.000	410.000	18,7

Izvor: Štambuk u: Petrač et alii, 2009: 45

Depopulacija sela je kontinuirani proces u hrvatskim okvirima. Uzrok joj je u ukupnom društvenom razvoju koji kao posljedicu ima umanjivanje ekonomske važnosti poljoprivrede u odnosu na druge djelatnosti. To povećava pojavu sve brojnijeg nepoljoprivrednog stanovništva sela, pa sama sela gube svoju seosku izvornost koju im je davala poljoprivreda i homogenost samog seoskog stanovništva (Šundalić u: Petrač et alii, 2009). Tako život na selu prestaje biti određen poljoprivredom kao glavnom djelatnošću, te se praktički pretvara u „spavanje na selu“ jer većina seoskog stanovništva radi u gradu. Oni koji su ostali živjeti na selu kombiniraju tradicionalne i moderne odnose i način života, te mladi koji rade u gradu, dok su tamo žive na gradski način, a kad se vrate na selo prihvaćaju brojne naslijeđene odnose i ponašanja, tj. posežu za tradicijskim naslijeđem vezanim uz selo, koje kombiniraju sa gradskim načinom kojim su se služili do prije par sati. Uz takvu kombinaciju počinje buđenje sela i lagano unošenje modernog u tradicionalno.

Suvremeno hrvatsko selo zaostaje za europskim selima i po nekoliko desetljeća jer su ona svoju dosežnu razvojnu razinu dosegla i prije par desetljeća. Ipak, hrvatsko selo počelo se buditi iz višedesetljetnog sna, te prihvaćati promjene i inovacije koje ga vode k svom vrhuncu. Iako je daleko od ostvarivanja svog potencijala, promjene su pomalo vidljive, jer se na selo počelo gledati kao na alternativu gradu, čak i kao prihvatljiviju alternativu, jer današnje stanovništvo ponovo teži nekom prirodnijem staništu koje mu selo može osigurati, barem se takav dojam dobije od onih koji su doselili na selo. Tako samo selo pomalo postaje izborom a ne osudom.

2.4. Povratak prirodnom staništu

U zemljama u razvoju se i sam razvoj društva vezao uz industriju i tehnologiju kao glavna obilježja inovativnosti, a ne uz selo i poljoprivredu. Iz tih razloga selo je sve više zaostajalo iz koncepcije modernizacije i smjestilo se na samu periferiju

suvremenog svijeta. Srećom, uvidjelo se da je takav pogled na stvari kriv za nejednak razvoj, pa se krenulo sa politikom ruralnog razvitka (Zmaić u: Petrač et alii, 2009; 168).

Preustroj sela i njegovo mijenjanje može se pratiti kroz različite aspekte i teorijske pristupe, počevši od antropoloških aspekata pa do raznih tipologija sela. U današnje vrijeme većina autora smatra kako se selo treba promatrati u kontekstu globalizacije³, što bi značilo njegovo uranjanje u globalne okvire sa zadržavanjem lokalne tradicijske kulture. Iako je ono stoljećima bilo gledano u smislu negativnih konotacija te u odnosu na grad koji je oduvijek bio bogat i perspektivan, selo se u moderno vrijeme transformiralo u nešto što je sve prihvatljivije široj masi. Mogućnost umrežavanja u svijet drugih kultura uvelike pomaže u stvaranju pozitivne percepcije sela. U umreženom društvu selo više nije periferija nego dobiva i važniju ulogu, bilo društvenu bilo gospodarsku.

Dolaze i novi akteri na selo koji mogu biti stalni, povremeni ili privremeni stanovnici sela, a na njega mogu utjecati i izvana. Seferagić smatra da su mladi, obrazovani i u selo zaljubljeni stanovnici zanemareni potencijal razvoja sela. Iako je njih brojčano najmanje (prednjače oni mladi koji su primorani ostanuti na selu, prosječna grupa koja se pomiruje s postojećim stanjem, te s vremena na vrijeme prihvaća površne urbane karakteristike, ali se dubinski ne mijenja; te oni obrazovani mladi koji se žele ostvariti u gradu ostavljajući selo u svojoj prošlosti) u selo unose suvremene tipove odnosa osnovane na urbanim karakteristikama: slobodi govora, težnji napredovanju i učenju novih stvari, na nuklearnoj porodici, modernoj proizvodnji te obučavanju suseljana. Prema istraživanjima njihovo obrazovanje nije u funkciji razvoja poljoprivrede, osim u rijetkim slučajevima. Više dolaze iz administrativne, upravne i sličnih škola, te svoje znanje ne koriste na poljoprivredi, ali njihovo obrazovanje heterogenizira seosku strukturu (Seferagić u: Seferagić, 2002;22).

Rađa se ideja o bijegu iz urbane kulture na selo, međutim ne na selo kakvo je bilo u svom tradicionalnom smislu, to ne znači povratak ruralnoj kulturi, nego samo vraćanje u prirodnije stanište i uvjete življenja. Mnogi se u posljednje vrijeme vraćaju selu kao prostoru mirnog i staloženijeg života za razliku od grada koji je i dalje ubrzan i linearan. S modernizacijom i prihvaćanjem promjene na selo se počelo gledati, ne više kao na mjesto koje propada i koje se prazni, već se počelo govoriti o njegovu razvitku

³ Globalizacija je kovanica nastala spajanjem globalizacije i lokalizacije, a označava sociološki pojam integracije i interakcije globalnog i lokalnog s jedinstvenim ishodima u različitim geografskim područjima

bez obaveznog planiranja jake poljoprivrede koja bi trebala biti nit vodilja daljenjem razvitku (Štambuk u: Petrač et alii, 2009.). Mnogi nedostaci u selu mogu se kompenzirati vezom sa svijetom, zemljom ili gradom, pomoću razvijene tehnike (školovanje preko televizije i kompjutera, razni tečajevi, pa sve do obavljanja poslova preko ekrana).

Često se stječe dojam da na selu žive samo poljoprivrednici i da u selu nema drugih problema osim onih poljoprivrednih. Međutim poljoprivreda ima sve manji udio u gospodarskoj strukturi ruralnih područja iako koristi najvećim dijelom ruralni prostor. Njezina se značajnost svakodnevno smanjuje, iz toga proizlazi i stav da se treba mijenjati položaj seljaka ali i sveukupan pogled na ruralna područja, na sela. Treba prijeći na cjeloviti pristup proučavanja sela i ruralnosti kako bi se uskladio napredak svih njegovih sastavnih dijelova.

Seoski prostor više nije samo prostor poljoprivrede i stanovanja nego i drugih stvari, stoga se selo u moderno doba treba promatrati šire. Ono što je nama bitno u cijeloj priči je to koliko se sam pojam stanovanja na selu promijenio. Kako stanovnici sela percipiraju svoj okoliš i svoje mjesto za život? Jesu li selo odabrali svjesno ili su pod nekom vrstom prisile (nemogućnosti napuštanja sela) odabrali selo kao mjesto stanovanja, kao životni okvir?

Ono što je nužno je stvoriti ujednačene uvjete života te održati vitalnim i ruralni prostor. Tradicionalno selo je nestalo jer poljoprivreda više nije dominirajuća djelatnost sela, a aktivni poljoprivrednici su također manjinska seoska populacija, socijalni kapital sela je rastočen jer je tehnologija učinila svoje, obrazovanje za različita zanimanja omogućilo je heterogenost sela, te je otvorenost prema gradu postalo nova vrijednost seoske socijalizacije. Dolazi do novog identiteta sela koji omogućuje i onim tvrdokornijim gradskim stanovnicima da se orijentiraju prema selu i čak zamijene grad za selo kao mjesto stanovanja. Danas se ipak selo i ruralni prostor prestaju prikazivati kroz stereotipe o zaostalosti koji su važili dugo vremena. Lagano se izjednačava snaga tradicije na selu i u gradu jer sve većom otvorenošću sela slabe spona koje su održavale tradiciju na visokom nivou. Sela se umrežuju u društvo zahvaljujući napretku tehnologije te postaju otvorenija i pristupačnija kako za privatne građane tako i za tvrtke koje su spremne ulagati na selo te tako i dalje pridonositi njegovu napretku.

Iz svega navedenog je vidljivo kako seoska zajednica ipak nije nestala nego se promijenila, te se i dalje mijenja, sukladno promjenama u samom selu i u društvu u širem smislu. Seoska zajednica se mijenja u svom značenju, značaju i funkcioniranju.

Prema Dušici Seferagić, zajednica kakvu je tradicionalno selo poznavalo, koja se većinom temeljila na obiteljskim zadrugama, prestaje biti dominantna, te se pojavljuju drugi oblici odnosa među ljudima (Seferagić u: Seferagić, 2002; 17).

Novi seoski stanovnici unose i nov duh u selo te mijenjaju društvene odnose na različite načine jer su i oni međusobno različiti te dolaze iz različitih sredina. Tako među novim stanovnicima imamo „vikendaše“ iz grada, trajno doseljene gradske stanovnike, gastarbajtere-povratnike, naseljene vanjske poduzetnike, te mnoge druge. Njihovi motivi za dolazak na selo su različiti, pa tako ima onih koji dolaze na selo baš zato jer žele živjeti na selu, te ga ne nastoje mijenjati već se žele uklopiti u selo takvo kakvo jest. Drugi dio dolazi jer želi selo podrediti sebi i svojim motivima i potrebama. Iako oprečna djelovanja i jedni i drugi utječu na seosku okolinu odvlačeći je od tradicionalnog te stvarajući temelje daljnjeg naseljavanja i modernizacije sela. Svaki pojedinac unosi sitne promjene u seosku strukturu te se ona iz dana u dan mijenja i prilagođava novonastalim potrebama.

Seferagić zaključuje, a to možemo iz svega iznijetog i sami zaključiti, kako se u razvijenom svijetu mijenja i sama struktura i način života na selu, sukladno razvijenosti društva i njegovu odnosu prema selu. Seoska zajednica nije više samo tradicionalna, iako u sebi zadržava neke tradicionalne aspekte kako bi selo ostalo selo, zadržava elemente specifičnog načina života, iako se mijenja pod vanjskim utjecajima. Polako ali sigurno. Same te promjene su vidljive i na području Svetog Martina pod Okićem i okolnih naselja što možemo vidjeti u daljnjem tekstu. Jasno se vidi način i smjer u kojem ide modernizacija i usavršavanje područja na što je više aspekata moguće.

3. SVETI MARTIN POD OKIĆEM

Dvadesetak kilometara jugozapadno od Zagreba, na pola puta između Samobora i Jastrebarskog, smjestio se okićki kraj. U dalekoj prošlosti je ono bilo jedinstvena cjelina koja je obuhvaćala čitavo okićko vlastelinstvo na trokutu Zagreb – Samobor – Jastrebarsko. Sjeverozapadnu granicu činila je Plešivica, sjevernu rijeka Sava, istočnu niski obronci Vukomeričkih gorica, a južnu Kupa i prikupski potoci i močvare oko Crne Mlake. U kasnijoj kotarskoj podjeli podijelio se okićki kraj na samoborski i jaskanski kotar, odnosno u novije vrijeme na općinu Samobor i Jastrebarsko.⁴ Dio koji će obrađivati i na koji će posebno usmjeriti pažnju je takozvana župa Sveti Martin pod Okićem, koja spada pod općinu Samobor, a u koju osim istoimenog sela potpadaju još i zaseoci Dolec, Drežnik, Falašćak, Galgovo, Klake, Konšćica, Molvice i Podgrađe. Danas župa Sveti Martin broji, prema zadnjem popisu stanovništva, 2747 stanovnika. Sveti Martin pod Okićem i njegovi zaseoci su udaljeni cestom od Zagreba 25 do 35 kilometara, ili zračnom crtom do skoro 500 metara (498) visoke okićke gradine ima dvadesetak kilometara (Pavličević u: Pavličević, 1993. 17). Danas cijeli taj kraj (Svetomartinsko područje) spada u šire gravitacijsko područje grada Zagreba i Jastrebarskog, te uže gravitacijsko područje grada Samobora. Prema teritorijalnoj podjeli Republike Hrvatske okićki kraj pripada u potpunosti Zagrebačkoj županiji.

⁴ Okviri granica i smještaj preuzeti iz knjige Pod Okićem (Pavličević u: Pavličević, 1993.)

3.1. Reljef i klima

Područje Plešivice, Karlovačke depresije i Samoborskog gorja nalazi se na granici velikih geotektonskih cjelina (Alpa, Dinarida i Panonskog bazena) i zbog toga je tijekom geološke prošlosti bilo zahvaćeno mnogobrojnim tektonskim pokretima. Rezultat tektonske aktivnosti je veoma velika poremećenost naslaga i zamršen tektonski sklop. Najstariji, a ujedno i najjači tektonski pokreti dogodili su se na okićkom području početkom eocena (približno prije 50 milijuna godina), te je tada stvorena osnova današnje Plešivice, koja je prije predstavljala otok u Panonskom moru (Pavličević u: Pavličević, 1993, 28). Česti potresi koji zahvaćaju područje Plešivice i Samoborskog gorja, iako ne pretjerane jakosti, pokazuju da tektonski pokreti i dan danas nisu smireni.

Prema obliku tla okićki kraj se može svrstati pod brežuljkasti ili humoviti. Cijeli dio se naziva Svetomartinsko humlje. Okićki kraj je po svom obliku tla vrlo sličan zagorskim krajolicima, pun brda i potočića. Čitav okićki kraj presijecaju brojni potoci i potočići i čine duboke doline, a između njih su rebrasti hrbovi na kojima su smještene sela i zaseoci. Potoci koji prolaze kroz sela i zaseoke nazivaju se Molvica, Konšćica i Gonjeva. Uz njih su i brojni drugi manji potoci, koji nastaju od mnogo manjih i većih izvora na prisojnoj strani Plešivice, a koji su nekad davali snagu desecima mlinova i vodenica, a i dan danas opskrbljuju sela vodom (Pavličević u: Pavličević, 1993. 18). Posebno je vrijedan izvor vode u Podgrađu gdje se bez problema u bilo koje doba može popiti pitka voda, što odlično dođe ako slučajno nestane vode, pa se ljudi iz okolnih sela znaju poslužiti tim izvorom pitke vode.

Okički, ili bolje rečeno, podokički kraj, s obzorim da je smješten na južnim i djelomice istočnim obroncima Plešivice, ima blagu kontinentalnu klimu koja je vrlo povoljna za rast svih ratarskih, vinogradarskih i voćarskih kultura, ali isto tako i šuma i livada. U prošlosti je klima bila oštrija, s više vjetrova, padalina, dubokih snjegova, ali su u posljednjih nekoliko desteljeća kiše i druge padaline rjeđe, pa se pojavljuju i sušna razdoblja. Nizinski dio ima podneblje slično zagrebačkom ili uopće ravničarskom dijelu Hrvatske za koji su specifične magle u proljeće i jesen (Pavličević u: Pavličević, 1993. 19). Također znaju prijetiti i opasnosti od mrazeva, jačih vjetrova i kiša. Često se zna dogoditi da u gornjem dijelu podokičja pada snijeg a u donjem kiša ili pak ništa, odnosno da je na višim dijelovima sunčano, a samo selo Sveti Martin u potpunosti nevidljivo zbog magle. Stoga postoje i toplinske razlike po nekoliko stupnjeva koje mogu utjecati na kakvoću zemlje i način gospodarenja.

3.2. Prometnice

U prošlosti je okićka utvrda nadzirala promet na savskim vratima prema Sloveniji kao i na kupskim vratima prema Karlovcu. Prve stanice na konjskim putevima bile su Samobor prema zapadu i Jastrebarsko prema jugozapadu. Na tim srednjovjekovnim putevima danas su dvije važne prometnice, jedna prema Ljubljani i jedna prema Karlovcu i Rijeci. Za ovaj kraj važne su i dvije poprečne ceste od kojih jedna vodi od Svete Nedelje na Rakov Potok i druga koja od Jastrebarskog presijeca Plešivicu i vodi do Samobora (Pavličević u: Pavličević, 1993. 18). Postoje još dvije glavne lokalne ceste koje spajaju sve zaseoke. Sve ceste su asfaltirane. Postoji naravno još mnogo manjih ulica koje su većinom asfaltirane ili se radi intenzivno na tome da ih se dovede u red za vožnju po njima, a koje spajaju okolna sela i zaseoke.

3.3. Pučanstvo i njegovo zanimanje

Pučanstvo okićkog kraja cijelo je vrijeme bilo u opadanju, pogotovo od pedesetih godina 20. stoljeća kada se sve više ljudi seli u gradove, pa se tako i ovdašnje stanovništvo iseljavalo mahom u Zagreb, a i manjim dijelom u Samobor. Posljednjih dvadesetak godina dvadesetog stoljeća broj umrlih je gotovo svake godine bio veći od broja novorođenih što možemo vidjeti iz knjiga rođenih i umrlih. Takva kretanja zabilježena su u gotovo svim selima jaskanske i samoborske općine, osim eventualno općinskih središta i njima najbližih naselja. Na području podokićja broj stanovnika je od 1953. do 1991. pao za oko 20%, dakle u nepunih 40 godina broj se vidno smanjio (Pavličević u: Pavličević, 1993, 20).

U prošlosti najviše sredstava za život dobivalo se od vinogradarstva i voćarstva, zatim od prodaje mlijeka i stoke, te od ratarstva. Grožđe i šljive prodavane su uglavnom „Jaska-vinu“ iz Jastrebarskog, a ostatak se prerađivao u privatnom sektoru i prodavao na slobodnom tržištu. Prije nekoliko desetljeća obnovljena je i Poljoprivredna zadruga „Okić“ koja organizira proizvodnju, otkup i prodaju okićkih vina. Na glasu su godinama bile i okićke trešnje kojima se prije uvoza iz južnih krajeva Hrvatske snabdijevao Zagreb. Danas znatan dio okićkih trešanja propada po stablima jer ga nema tko ubrati i uputiti na tržište. Iako, postoje i oni rijetki koji ih se sjete ubrati i odnijeti na tržnicu, te ih se većinom stariji građani sjete i kupe jer su se nekad okićke trešnje uvelike cjenile.

Većina stanovništva koje danas živi na okićkom kraju je podrijetlom staro, hrvatsko, čiji su preci od doseljenja živjeli u tom kraju. Jedan dio tih obitelji su i potomci južnohrvatskih obitelji koje su se naselile bježeći pred turskom najezdom

tijekom 16. stoljeća. Treći, najmanji dio su doseljenici čiji su preci došli ovdje tijekom 19. i 20. stoljeća uglavnom kao drvosječe, vodeničari, obrtnici ili službenici.

Iseljavanja je bilo uglavnom u dva smjera: Slavonija (najviše daruvarski i požeški kotar), a drugo Amerika (najviše Pittsburgh i Chicago). Što se tiče nacionalnog sastava pučanstva, zaključuje se kako je tu oduvijek živjelo većinom čisto hrvatsko stanovništvo, gotovo 99%, a negdje i isključivo hrvatsko. Isto tako je preko 99% stanovništva bilo katoličke vjere, ali je znatan broj zbog političkih razloga i pritisaka bivše vlasti bio vjerski indiferentan ili se prividno izjašnjavao kao ateist (Pavličević u: Pavličević, 1993, 21). Nakon uvođenja demokratskih sloboda i nove hrvatske vlasti gotovo da i nema obitelji ili kuće koja nije aktivan ili pasivan član katoličke vjerske zajednice, koja je u okićkom kraju jak i utjecajan faktor društva.

Što se tiče govora, u okićkim selima oduvijek se pričalo kajkavskim narječjem i ekavicom, ali ta kajkavština nije jedinstvena već ima svoje posebnosti u pojedinim selima, a niti ekavica nije izričita, već ima iznimaka koje su nastale kad se na ovo područje naselila velika skupina štokavaca (ikavaca i ijekavaca tijekom 16. stoljeća). Jedna od značajki koja možda i najviše upada u uho je odličje svetomartinskog kraja da se ne izgovara glas *h*.⁵ Isto tako se dosta često glas *a* izgovara kao *o* ili čak i kao *e*.⁶ (Pavličević u: Pavličević, 1993, 23)

3.4. Biljni i životinjski svijet

Geografski položaj okićkog kraja te raznolika geološka podloga uzrok su osobito raznolikog biljnog i životinjskog svijeta. Gorski šumski pojas blago se spušta brdovitim krajolicima ispresijecanim brojnim potocima do nizinskih poplavnih šuma okićkog luga. Prirodna šumska vegetacija je jednim dijelom sačuvana, dok je veći dio pretvoren u vinograde i voćnjake, a niži dijelovi u oranice i livade u kojima su se udomila i mnogobrojna sela i zaseoci. No površina pod šumom i dalje ima dovoljno te se sačuvao veći dio flore i faune koji je ovdje obitavao i prije dolaska čovjeka. Priroda je čak obogaćena vrstama koje žive i izvan šume, pa je tako ovdje i ptičji svijet brojniji nego u gustim jednolikim šumama.

⁵ Npr. neće reći *suh* nego *suv*, ne *kruh* nego *kruv*, ne *zahite* nego *zajte* (zabace), ne *hiža* nego *iža*, ne *zahvale* nego *zafale* (Pavličević u: Pavličević, 1993)

⁶ Zajec = zojec, jajec = jojec, vrata = vrota, zašiti = zešiti (Pavličević u: Pavličević, 1993)

Endemski svijet i nije baš izražen s obzirom da je cijelo područje premalo da bi imalo svoje endeme, ali tu žive neke endemične svojte i zajednice koje su karakteristične za nešto šire geografsko područje (Pavličević u: Pavličević, 1993, 30).

Biljni svijet okićkog kraja je dosta pridonio proučavanju flore Hrvatske, tu su pronađene i mnoge rijetke biljke, kako spominje Pavličević, Okić je dosta privlačio sakupljače bilja, dok je životinjski svijet puno manje istražen. Najzanimljivija točka cijelog kraja je sam Okić na čijim se stijenama nalazi bilje endemične dinarske zajednice hrvatske bresine. Uokolo prisojnih stijena razvijena je šuma hrasta medunca i crnog graba. U njoj je pronađena i tipična mediteranska paprat zlatinjak. Od drveća i grmlja tu su još i crni jasen, javor gluhac, mukinja, drijen, žutikovina i lijeska. Od prizmenog raslinja ističu se crni grahor, šumska šparoga, mirisna ljubica i brojno drugo bilje koje se može naći samo u ovakvim strmim i suncu okrenutih obronaka. Bilje te šume mnogo kasnije cvjeta i lista od bilja okolnih šuma pa je mnogo sigurnije od mrazeva (Pavličević u: Pavličević, 1993, 30).

Od životinja po stijeni Okića plaze zidne gušterice i otrovni poskok, a također se tu zna i naći veliki bezopasni gušter zelembač i najduža zmija ovog kraja guž (bjelica). Uz stijene se nalazi i mediteranski puž koji za vrijeme suše kućicu zatvara posebnim poklopčićem. Okić povremeno posjeti i par gavrana koji prave gnijezda u susjednim šumama. Od ptica najčešće su pjevice.

Što se tiče šuma najveći dio okićkog kraja nalazi se u pojasu hrvatskih šuma kitnjaka i običnog graba, te pitomog kestena. Kitnjakove šume obiluju brojnim proljetnicama kao šumaricama, šafranima, dok je za kestenove šume karakteristična bekica, runjika, žutica i bodljikava borovnica. Na kiselijoj podlozi brojne su raznovrsne gljive, posebno vrganji, koji su i dan danas jedan od specijaliteta na stolovima stanovnika. Od vodozemaca se u šumama najviše mogu sresti krastača i daždevnjak, a od gmazova sljepić i neotrovnna zmija smukulja. Uz živice i u šikari skrivaju se ježevi, a ljeti se može vidjeti i puha i vjevericu. Od divljači najbrojniji su fazani i zečevi, dok je posljednjih godina u porastu i broj srna i lisica. U brojnim potocima, uz ribe pijora, peša i klana, svako proljeće na mrijestu se nađu paklare, primitivni krašlješnjaci zmijolikog tijela koje umjesto čeljusti imaju posebnu prijanjalku (Pavličević u: Pavličević, 1993, 34).

Iako su ovdje spomenute vrste dosta raznolike, cjelokupno bogatstvo flore i faune okićkog kraja teško je opisati jer bi za to bila potrebna cijela studija. Bitno obilježje je ta raznolikost biljnog i životinjskog svijeta koja svakoga zaintrigira malo

više za cijeli prostor okićkog kraja. Ipak su donekle očuvane šume i priroda nešto što pridonosi bogatstvu ovoga kraja.

3.5. Povijesni pregled

Pisani spomenici spominju sam Okić grad već u 12. stoljeću, a nema sumnje da je postojao već u vrijeme hrvatskih narodnih vladara. Najstariji dokument koji nam govori o Okiću je povelja Kalana, biskupa Pečuškog i upravitelj Hrvatske i Dalmacije, iz 1193. godine kojom biskupu Zagrebačkom Dominiku daruje, desetinu zvanu „cazun“ u Krapini, Okiću i Podgorju. Godine 1334. Ivan, arhidakon Gorički, napravio je popis svih župa Zagrebačke biskupije te se tu spominje i župa Sveti Martin pod Okićem. Iz toga se može pretpostaviti i okvirna starost sela koja i dan danas žive punim plućima.

Na temelju Matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih može se pratiti gotovo neprekinuti niz brojanog stanja župe u toku 340 godina. Iako se brojke koje su zapisane od prvih godina moraju uzeti sa rezervom jer nisu svi kršteni, vjenčani ili umrli bili zapisani. Na temelju proučavanja te tablice može se vidjeti kako je do sedamdesetih godina prošlog stoljeća bilo više rođenih nego umrlih, no tada dolazi do obrata, te se događa da umrlih bude više nego rođenih. Ono što je također primjetno je kako se broj sveukupnog stanovništva krštenih i umrlih smanjivao te je sa troznamenkastog broja pao na manji dvoznamenkasti, te bi se i iz tog mogli izvući razni zaključci (pod pretpostavkom da su svi rođeni ujedno i kršteni).

Tablica 3. Broj krštenih i umrlih

Godina	Kršteni	Umrli
1901.	259	160
1911.	265	143
1921.	342	184
1931.	304	160
1941.	203	97
1951.	89	35
1961.	55	23
1971.	38	43
1981.	34	46
1991.	37	55
2001.	32	37
2011.	39	52

Izvor: Pavličević, *Pod Okićem*, Knjiga rođenih i umrlih (2001, 2011.)

3.6. Školstvo

Dresto je u knjizi *Pod Okićem* pisala o povijesti školstva na Svetomartinskom području pa tako navodi da prvi podaci o sustavnom odgoju i obrazovanju u Svetom Martinu pod Okićem datiraju još iz 1687. Godine, te se tada, prije više od 300 godina, nastava održavala po seoskim kućama. Prvu školsku zgradu u Svetom Martinu izgradili su seljaci 1872. godine. Bila je to škola sa samo jednom učionicom i jednim učiteljskim stanom s gospodarskim zgradama. Sve do 1901. škola je obučavala učenike iz 16 okolnih sela. Bila je sagrađena na župničkoj oranici, 300 koraka od crkve. Uvjeti rada u školi bili su vrlo teški, bijeda, neimaština, bolesti, velik broj nepismenih i neprosvjećenih, te je bilo jako teško uspostaviti kvalitetnu nastavu (Dresto u: Pavličević, 1993, 375). Podaci iz Spomenice 1885/6 spominju 148 onih koji su bili sposobni za školu, a upisanih je bilo samo 86 i svi su potpali pod jednu učionicu i jednog učitelja.

Godine 1925. spomenica bilježi da su dva učenika iz Svetog Martina krenula u srednju školu, a šest ih je izučavalo zanat. Škola je 1928. godine proširena u petorazrednu. Od I. do IV. razreda školu je pohađalo 500 učenika, na školi je djelovalo pet učitelja, te je osnovana i školska kuhinja koja je radila samo u zimskim mjesecima.

S obzirom da je naslijedilo vrijeme političkih nemira (atentat na Stjepana Radića), broj za školu sposobnih počinje opadati, učionice više nisu bile napuštene i počelo se raditi u smjenama, a bilo je i dovoljno učiteljskog kadra (Dresto u: Pavličević, 1993, 376).

Godine 1937. započelo se s adaptacijom i nadogradnjom škole, a već početkom sljedeće godine otvara se i prva škola u Klakama i Molvicama pa se rasterećuje škola Sveti Martin. Za vrijeme Drugog svjetskog rata škola ima samo jednu učiteljicu u 6 razrednih odjeljenja, no uskoro i ona odlazi te škola 1944. godine prestaje s radom. Nekolicina učenika je prešla u okolne škole, no to je trajalo vrlo kratko te je škola već iste godine ponovno započela s radom. Pred kraj četrdesetih u školi se počinje s predmetnom nastavom dva puta tjedno. Polako se stanje u školi normalizira, te se broj nepolaznika smanjuje (Dresto u: Pavličević, 1993, 379).

Krajem pedesetih je u selo došla i struja te je 1960. godine nabavljen i TV prijamnik za potrebe škole. Tih godina škola Sveti Martin je imala 11 odjeljenja, a funkcionirale su i područne škole u Molvicama, Klakama i Drežniku, čiji su učenici nakon IV. razreda dolazili u više razrede u Sveti Martin (Dresto u: Pavličević, 1993, 381). Što je i dan danas slučaj, jer područna škola Klake i dalje funkcionira iako je broj učenika manji od desetak, te se oni nakon završene četverogodišnje škole spuštaju u Sveti Martin po Okićem na nastavak osnovnoškolskog obrazovanja. Škola je, otkad je počela s radom, promijenila tri imena, najprije je bila preimenovana u O.Š. Ivana Gorana Kovačića, zatim joj je bio vraćen naziv O.Š. Sveti Martin pod Okićem, da bi prije par godina bila ponovno preimenovana u O.Š. Mihaela Šiloboda.

4. SADAŠNJE STANJE SVETOG MARTINA POD OKIĆEM I OKOLICE

Obzirom da podaci najnovijeg popisa stanovništva (2011.) još uvijek nisu u potpunosti obrađeni, te su nam dostupni samo prvi podaci o broju stanovnika, možemo usporediti brojke sa popisom iz 2001. godine.

Tablica 4. Broj stanovnika 2001 i 2011

	2001			2011		
	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
Dolec	78	37	41	84	41	43
Drežnik	235	112	123	253	120	133
Falašćak	148	70	78	136	62	74
Galgovo	685	328	357	686	329	357
Klake	278	133	145	237	112	125
Konšćica	287	142	145	289	139	150
Molvice	566	281	285	642	320	322
Podgrađe	186	96	90	162	85	77
Sv. Martin pod Okićem	257	128	129	258	129	129
Ukupno	2720			2747		

Izvor: Državni zavod za statistiku

Prema tablici možemo vidjeti točan broj stanovništva po pojedinim zaseocima, te ukupnu brojku koja je u 2011. godini za 27 stanovnika veća nego u 2001. godini. Samo po tom podatku vidimo kako stanovništvo Svetog Martina pod Okićem i okolice nije u padu posljednjih desetak godina. Iako je povećanje broja stanovnika svega 1% niti to nije zanemarivo ako u obzir uzmemo višedesetljetno raseljavanje seoskog stanovništva. Na ovom području se barem broj stanovnika održao i čak neznatno porastao. Iako nam taj podatak ne znači puno jer iz tog ne možemo zaključiti koliko je

zapravo doseljenih u mjesto, a koliko rođenih, te koliko iseljenih i umrlih, nekakav napredak u broju stanovnika se ipak vidi. Jedino preko detaljne analize stanovništva cijelog područja mogli bismo vidjeti kakvi su sve tokovi migracija bili prisutni posljednjih godina, ali za takvo istraživanje bilo bi nam potrebno puno više vremena i prostora pa ćemo se uspredotočiti na analizu tablica i na moguće razloge koji bi ocrtili razliku u broju stanovništva u posljednja dva popisa stanovništva.

Prema tablici možemo vidjeti i kako se u pojedinim selima broj stanovnika dosta smanjio (Falašćak, Podgrađe i Klake) s obzirom na ukupan broj stanovnika tih mjesta. Možemo samo nagađati koji bi bili razlozi, jer bez detaljne analize i ulaska u provjere stanovnika prema imenima teško da možemo vidjeti zbog čega je došlo do smanjenja stanovništva. Jedan od mogućih razloga je svakako starenje stanovništva i nedolazak nove populacije na ta mjesta, koji je čak i najizgledniji razlog. Drugi razlog bi svakako mogao biti i nepovoljan položaj unutar cijelog područja Svetog Martina pod Okićem, barem za dva mjesta. Podgrađe i Klake se nalaze na rubnim dijelovima područja koja već spadaju pod gorje te je u zimskim mjesecima otežan promet prema njima (posebice javni promet), te na mjestima zna biti i do dva metra snijega što otežava svakodnevni život stanovnicima. Isto tako su i jedno i drugo selo dosta udaljeni od prvih trgovina i od tzv. centra cijelog mjesta, Galgova, u kojem se nalaze ordinacije, trgovine i kafići, te su zbog samih cesta i visine nepovoljni i neprivlačni novim stanovnicima. Iako, s druge strane, kada prolazite kroz ta sela, možete vidjeti svu njihovu raskoš i ljepotu pogleda, te su ona privukla mnoge vikend posjetitelje. Iako su mjesta na rubnim dijelovima područja i po svojim geografskim osobinama lagano odsječena od ostatka mjesta i ona imaju svoje potencijale koji mogu pridonijeti lagodnom seoskom životu novih doseljenika. Za razliku od njih sam Falašćak ima dosta povoljan položaj jer se nalazi na pravcu Galgovo-Samobor i na relativno ravnoj podlozi uz jednu od glavnih cesta, blizu je tzv. „centru“ pa za njega ne možemo reći kako vrijede ista pravila kao i za Podgrađe i Klake. Zbog čega ono nije atraktivan prostor za naseljavanje teško je dokučiti. Osobno sama živim u Falašćaku i moram primijetiti kako je sve potrebno za lagodan život ovdje prisutno. Od privatnosti, prostora, prirode, pa do samog smještaja. Za Falašćak možda vrijedi pretpostavka da je nekoliko stanovnika umrlo a rijetko tko se doselio, ili pak, kako to obično biva, mladi ljudi sa ženidbom odlaze u druge krajeve, pa se i na taj način stanovništvo pogubilo. Ali bez detaljne analize točan razlog za niti jedno selo ne možemo znati.

Najviše stanovnika (41) izgubile su Klake koje su po samom geografskom položaju u najnepovoljnijoj situaciji. Slijedi Podgrađe sa manjkom od 24 stanovnika, te Falašćak, sa manjkom od 12 stanovnika u posljednjih 10 godina. Iako i u samim tim mjestima postoje i oni koji su se posljednjih godina doselili, te na taj način broj izgubljenih stanovnika i smanjili.

Za razliku od Falašćaka, Klaka i Podgrađa, tri mjesta u tih deset godina broje više stanovnika. Dolec ima malen porast od 6 stanovnika, Drežnik broji porast od 18 stanovnika, dok najveći porast broja stanovnika imaju Molvice, ukupno 76 stanovnika više. Molvice su po svojem geografskom položaju smještene u udolini koja je od svih mjesta najbliža Samoboru, a isto tako je na idealnoj poziciji prema Svetoj Nedelji i prema Zagrebu. Moguće je da zbog svoje lokacije privlači najviše stanovnika i vikend posjetitelja, jer iako je dobro prometno povezana sa okolnim gradovima i u njihovoj je neposrednoj blizini, opet je smještena u udolini i na neki način, van sve gradske vreve.

Preostala tri mjesta, Galgovo, Konščica i Sveti Martin pod Okićem zadržale su podjednak broj stanovnika u odnosu na popis stanovništva iz 2001. godine.

Tablica 5. Broj stanovnika prema dobi u naseljima nakon popisa stanovništva 2001.
(izražen u postocima)

Starost	0-19	20-39	40-59	60-79	80 i više	nepoznato
Dolec	24.4	29.5	24.4	21.8	0.0	0.0
Drežnik	20.9	21.3	27.2	28.9	1.7	0.0
Falašćak	18.2	33.1	23.0	21.6	2.7	1.4
Galgovo	19.1	26.6	28.2	22.8	2.6	0.7
Klake	18.1	21.2	21.2	24.5	4.3	0.7
Konščica	32.1	25.8	20.2	19.2	2.8	0.0
Molvice	24.6	26.3	24.7	21.2	2.7	0.5
Podgrađe	22.0	27.3	23.7	28.0	2.7	0.0
Sv. Martin pod Okićem	27.6	26.5	24.9	19.5	1.6	0.0

Izvor: Državni zavod za statistiku

Prema tablici broja stanovnika prema dobi za 2001. godinu Falašćak ima najviše stanovnika u skupini od 20 do 39 godina, dok ih je onih starijih od 60 godina 36, što ne znači da je selo pretjerano staro. Kad tablicu usporedimo sa tablicom za 2011. godinu također vidimo da je najviše stanovnika u rangu od 20 do 39 godina, dok ih je starijih od 60 godina 35. Također ono što je vidljivo kada uspoređujemo ove dvije tablice za selo Falašćak, vidi se kako je mjesto u tih 10 godina izgubilo najviše stanovnika u dobi od 20 do 39 godina, što možemo zaključiti kako je jedan od mogućih razloga smanjenja stanovništva iseljavanje. Obzirom da je to kategorija mladih ljudi, taman nakon završetka školovanja ili na pragu započinjanja vlastitog obiteljskog života, jedan od razloga za smanjenje stanovništva može biti potraga za boljim životom negdje drugdje.

Što se tiče zaselaka Klake i Podgrađe njima je očit pad stanovnika u kategoriji najmlađih od 0 do 19 godina. U Klakama se populacija najmlađih smanjila na pola u posljednjih 10 godina. Vjerojatno jer je dio njih prešao u kategoriju više (od 20 do 39 godina) ali po tome možemo vidjeti kako nema novih rođenja djece, tj. ako ih ima, broj je minimalan. Ali se zato vidi najveći porast među onima dobi od 40 do 59 godina, što može značiti lagano starenje stanovništva. Je li ovdje u pitanju odseljavanje mladih koji bi bili sposobni stvoriti nove obitelji te na taj način povećati populaciju Klaka, možemo samo nagađati, ali i to stoji kao valjan razlog smanjenja broja stanovništva. Podgrađe je slično kao i Klake izgubilo najviše mlade populacije, tj. onih najmlađih od 0 do 19 godina, dok se poveća udio onih koji su u dobi od 40 do 59 godina. Trend starenja stanovništva koji je očit u cijeloj Hrvatskoj vidi se i na ovakvom mikro uzorku stanovništva.

Tablica 6. Broj stanovnika prema dobi u naseljima nakon popisa stanovništva 2011.

(izražen u postocima)

Starost	0-19	20-39	40-59	60-79	80 i više
Dolec	21.4	27.4	27.4	22.6	1.2
Drežnik	19.4	23.3	30.4	22.9	4.0
Falašćak	20.6	27.9	25.7	24.3	1.5
Galgovo	17.5	23.5	31.0	22.9	5.1
Klake	15.2	23.2	34.2	21.9	5.5
Konščica	26.3	21.8	33.6	14.5	3.8

Molvice	20.9	24.5	30.2	20.1	4.4
Podgrađe	17.9	19.1	34.0	18.5	10.5
Sv. Martin pod Okićem	23.3	26.7	27.1	19.0	3.9

Izvor: Državni zavod za statistiku

4.1. Razvoj i modernizacija

Zapravo se promjene u najvećoj mjeri uočavaju kroz posljednjih par godina. Najviše kroz novoizgrađene kuće na područjima gdje su dosad bili vinogradi, voćnjaci ili pak livade. Na te prostore doseljavaju se stranci, a svemu tome pridonosi i lokalna vlast koja lagano proširuje građevinska područja te time omogućuje pojedincima gradnju tamo gdje su dosad bile njive. Činjenica je da s obzirom na veličinu sela i dalje postoji zakon da svatko svakoga zna i teško se stranci mogu doseliti a da se ta informacija ne proširi brzinom munje, te i ti stranci, kroz neko vrijeme budu primorani postati dio domaćeg okružja, jer će ih ubrzo svi početi prepoznavati. Jedan od faktora prihvaćanja stranaca je i njihova otvorenost prema starosjediocima. Ako su sposobni uklopiti se u seosku druželjubivost, biti će prihvaćeni kao novi sustanovnici, ako su pak zatvoreni prema drugima, uvijek će ostati „dotepenci“.

Prva velika promjena na samom Svetomartinskom području u posljednje vrijeme je gradnja vrtića za predškolsku djecu koji do tad nije postojao. Vrtić je sagrađen 2004. godine u Galgovu u bivšim prostorima starog društvenog doma, smješten između telefonske centrale, ambulante i vatrogasaca. Relativno malen, ali za prvu ruku savršen svima koji su da tada djecu morali razvažati u okolna mjesta i gradove. Ove godine je vrtić doživio i svoju prvu adaptaciju, proširen je prostor i povećani su kapaciteti te je moderniziran cijeli vrtić. Posljednje dvije godine skoro pola djece se moralo upisivati u vrtiće negdje drugdje jer ovdje nije bilo dovoljno mjesta. To je još jedan od pokazatelja kako je natalitet posljednjih godina porastao.

Škola u Svetom Martinu pod Okićem postoji već od davnih dana, što smo već vidjeli u izlaganju o prošlosti sela. Škola je također ove godine doživjela adaptaciju te je kompletno renovirana, izgrađene su dodatne učionice kako bi se učenici mogli podijeliti u više razrednih odjeljenja što je itekako potrebno kako bi se svima omogućila kvalitetna naobrazba. Što se tiče srednjoškolskog obrazovanja učenici ga nastavljaju u srednjim školama u Samoboru, Zagrebu ili u manjoj mjeri u Jastrebaskom. Sveučilišnu

naobrazbu najviše stjeću na Sveučilištu u Zagrebu ili se odlučuju na studij u drugim županijama, što je rijetkost.

U Galgovu postoji ambulanta opće medicine pod koju spadaju svi stanovnici okolnih zaselaka, pa čak i šire. Uz nju se nadovezuje i stomatološka ordinacija, tako da je cijelo područje prekriveno primarnom zdravstvenom zaštitom.

Slika 2 Centar Galgova (Ambulanta, vrtić i vatrogasci)

Prometna povezanost je jako bitna, pogotovo srednjoškolcima te onim zaposlenima u okolnim gradovima a koji nemaju mogućnost osobnog prijevoza. Javni prijevoz je za područje Svetog Martina pod Okićem i okolice dosta komplicirana stavka na kojoj bi trebalo raditi na poboljšanju. Iako se sam prostor sela i okolnih zaseoka proteže na otprilike krug od 5 kilometara, postoji velika razlika prometne povezanosti određenog zaselka prema Zagrebu ili prema Samoboru. Jedan dio sela je javnim prometom jako dobro povezan sa Zagrebom, to se prvenstveno odnosi na Sveti Martin pod Okićem, Galgovo, Podgrađe, Dolec, Drežnik i Falašćak. Dok je prometna povezanost javnim prometom tih mjesta sa Samoborom dosta slabija (osim Svetog Martina pod Okićem) u odnosu na mjesta Molvice, Konšćica i Klake (koji pak, s druge strane, imaju puno slabiji javni prijevoz prema gradu Zagrebu). Sav javni prijevoz na ovom području (i prema Samoboru i prema Zagrebu) vrši Samoborček d.o.o. Sela nisu nikako prometno povezana sa Jastrebarskim, tj. ne postoje direktne linije, što je

otežavajuća okolnost za sve one koji se eventualno odluče raditi u tom gradu jer si moraju sami nekako osigurati prijevoz, ili iskombinirati javni prijevoz ali u relaciji prema Zagrebu, pa na pola puta presjedati na pravac prema Jastrebarskom, što nikako nije isplativa opcija, niti novčano niti vremenski.

U Galgovu postoji i dobrovoljno vatrogasno društvo, osnovano 1930. godine, koje uvelike rješava probleme manjih požara na Svetomartinskom području, a po potrebi i šire. DVD Galgovo spada pod nadležnost Grada Samobora, a područje odgovornosti su naselja mjesnih odbora Galgovo, Drežnik, Petkov breg, Pavučnjak, Rakov potok, Molve, Konščica, Klake, Falašćak i Sveti Martin pod Okićem, površine 45 km² i s otprilike 5,500 stanovnika. Društvo postoji već osam desetljeća, a 2003. godine u vatrogasnom domu ugrađena je oprema za kvalitetnije uzbunjivnje vatrogasaca telefonom ili mobitelom, tako da je skraćen put od trenutka dojava do samog početka uzbune. DVD Galgovo domaćin je više vatrogasnih natjecanja, počevši od Gradskog Vatrogasnog natjecanja vatrogasaca A i B kategorije muških i ženskih desetina, Gradskog natjecanja Vatrogasne mladeži, te natjecanja Vatrogasne mladeži VZZ Županije. 2010. godine društvo je na korištenje od Grada Samobora dobilo novo navalno vozilo kako bi moglo savjesno i odgovorno pristupati svojim zadacima⁷.

S obzirom da posljednjih par godina, pogotovo zadnje dvije, primjećujem pridošlice, tj. novodoseljenje na područje Svetog Martina pod Okićem, mogu pretpostaviti kako se sve više ljudi odlučuje provesti svoj život, ostatak života živjeti na selu, neki i radeći na selu jer se isto tako otvara dosta manjih obrta koji zapošljavaju po par radnika i konkuriraju svojim proizvodima na manjem gravitacijskom području gradova Samobora, Jastrebarskog i Zagreba. Tako ovdje nalazimo obrtnike koji se bave građevinom, koja je posljednje vrijeme u krizi, ali ovdje mali obrtnici uspijevaju preživjeti jer se radi na lokalnoj razini gdje je uvijek nešto potrebno. Dosta ima onih koji se bave PVC stolarijom, limarijom, automehaničarstvom, te obrti koji se bave elektrikom.

Posljednje vrijeme otvara se sve više eko sela i etno kuća, posebno u Klakama koje su najbliže staroj Okičkoj gradini koju posjećuje dosta turista i planinara, te se pojedinci pokušavaju nametnuti i kao turistička konkurencija. U tim starim, većinom drvenim kućama, koje su još uvijek postojane, nalaze se tradicionalno uređene prostorije, nude se tradicionalna domaća jela koja vikendom privuku dovoljan broj

⁷ Preuzeto sa: <http://www.dvdgalgovo.hr/>

turista. Uz sam prostor i jelo nudi se i mogućnost upoznavanja domaćih životinja, te mogućnost jahanja za one koji su zainteresirani.

Slika 3 Etno kuća u Klakama

Uz etno kuće, podno stare Okičke gradine, postoji i malen planinarski dom, koji je vikendom uvijek dupkom pun planinarima i ostalim izletnicima, osobito u ljetnim mjesecima. Planinarski dom također nudi tradicionalna jela i okrepu svima koji su došli popeti se na gradinu. Također razne planinarske škole organiziraju tečajeve penjanja po stijenama, koje su dovoljno okomite da se i profesionalni alpinisti okušavaju na njima.

Sve više obitelji sa ovog područja priključuju se projektu Samoborskih vinskih cesta nudeći posjetiteljima i svim ostalim prolaznicima da kušaju domaće sorte vina, te nudeći im domaću okrepu koju sami pripremaju. Otvaraju se mala seoska gospodarstva i obrti nudeći svoje domaće proizvode koji su cijenjeni u društvu (med, mliječni proizvodi, vina) te na taj način pridonose bogatstvu i promociji kraja.

Na području Svetog Martina i okolnih zaselaka postoje, moglo bi se reći brojne trgovine. Postoji 5 malih trgovina koje su dovoljno opremljene da se ne mora ići nikuda dalje (u grad) kupovati. Naravno da je cijena viša nego u supermarketima, pa stanovnici ipak odlaze u veće kupnje u grad Samobor, gdje se pak nalazi 5 velikih supermarketa, što je i više nego dovoljno za tu veličinu grada. Ali za sitnice koje nedostaju nije potrebno sjediti u automobil da bi se išlo u kupovinu. Za vrijeme pisanja ovog rada otvorena je i pekarnica u centru Galgova, što opet pruža mogućnost kupnje raznih

pekarskih proizvoda tokom cijelog dana. Također se i na cijelom Svetomartinskom području može nabrojiti i nekoliko kafića koji također rade svakodnevno.

Ono što bi se moglo navesti kao prednost starijim osobama ograničenog kretanja je kombi s kruhom koji svako jutro dovozi svježe pečene pekarske proizvode. Ide u sva okolna sela i omogućuje ljudima koji ne mogu, ili nemaju volje ići u trgovinu, da kupe barem osnovnu potrepštinu, kruh.

Skoro svaki zaselak ima društveni dom u kojem se obavljaju mnoge svečanosti, od privatnih proslava, do proslava dana mjesta, proštenja ili održavanja sastanaka mjesnih odbora. Najnovije izgrađen je društveni dom u Svetom Martinu pod Okićem koji je izgrađen na mjestu srušene stare škole. U tim društvenim domovima se vidi potencijal koji još nije dosegnut, jer se mogu osnovati razne udruge, ovisno o afinitetima, koje bi u tom slučaju imale i prostore za okupljanje.

Prije par godina je u Konščici napravljen teren za odbojku na pijesku koji je bio pun pogodak za mlade ovog kraja jer se u ljetnim mjesecima svaki dan okupljaju i druže u toj sportskoj aktivnosti. A 2011. godine je prvi puta održan i turnir pod nazivom „Konščica open“ na koji je bilo prijavljeno desetak ekipa što iz mjesta što iz okolice. Mladi su se potrudili organizirati dobru zabavu uz jelo, piće i rekreaciju, a navečer i dobar provod uz DJ-a. 2012. godine je održan turnir drugi puta u povijesti mjesta, te se već ove godine organizacija počela pokretati, pa možemo reći kako ovaj turnir lagano prelazi u tradiciju. Isto tako već se neko vrijeme spominje osnivanje kulturno umjetničke udruge koja bi okupljala stanovnike Svetomartinskog kraja koji bi pokušavali približiti tradicionalnu glazbu i ples ovog kraja široj masi. Nažalost sve je još u povojima, ali se radi na tome da se skupe ljudi koji bi bili voljni sudjelovati u projektima.

Upotreba informacijskih sadržaja putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija poput interneta postaje dominantan način prihvaćanja i dijeljenja informacija. ADSL infrastruktura je raširena po svim zaseocima, te se na taj način sasvim izjednačava selo sa okolnim gradovima. Kvaliteta same infrastrukture možda je i bolja od gradske na pojedinim mjestima, jer još uvijek linije nisu previše zagušene te se ispostavlja maksimalna omogućena brzina.

Neki sadržaji, donedavno nezamislivi za selo, prihvaćeni su kao dugoočekivani sadržaji, posebno naprednija infrastruktura i raznoliki sadržaji za mlade (kafići, sportski tereni i dvorane). Stanovništvo sela želi živjeti kao i stanovništvo grada i imati, koliko je moguće, sličnije pogodnosti i prilike za ostvarivanje sebe i svojih želja. Cijelo

Svetomartinsko područje je podređeno tome da za svoje stanovnike osigura najbolje moguće izvore zadovoljenja kako osnovnih potreba tako i onoga što pričinja dodatno zadovoljstvo življenja na selu i omogućava stanovnicima da budu što je više moguće zadovoljni i da žele nastaviti svoj život na ovom području. Iako se u samim intervjuima stanovnika može vidjeti dosta negativnih stvari koje sami uočavaju, može se vidjeti i što je to sve pozitivnog u životu na Svetomartinskom području.

5. ISTRAŽIVANJE

Sama ideja o istraživanju fenomena doseljavanja na selo je došla dosta spontano uz jednu šetnju mjestom gdje je na nekoliko kilometara bilo par gradilišta. Na svakom gradilištu je kroz neko vrijeme nicala nova kuća, a ljudi koji su je gradili su bili nepoznati, pa prema tome je bilo logično zaključiti kako se to sigurno netko doselio. Prvo pitanje koje mi je padalo na pamet je zašto bi se netko doselio na ovo područje, po čemu je ono posebno i što ih je ovdje privuklo. Je li preseljenju pogodovalo jeftino zemljište (koje zapravo i nije toliko jeftino kako sam uspjela saznati tijekom razgovora sa ispitanicima), priroda ili blizina okolnih gradova a zapravo ste na selu.

Slika 4 Neke od novosagrađenih kuća na Svetomartinskom području

5.1 Ciljevi i metoda istraživanja

Cilj ovog istraživanja je bio saznati koji su razlozi doseljavanja stanovnika na ovo područje, jesu li zadovoljni životom ovdje, te kakvo je njihovo viđenje sela. Drugi cilj istraživanja okrenut je prema stanovnicima koji su ovdje rođeni a pokušalo se saznati iste stvari (zadovoljstvo životom na selu, prednosti i mane). Kako bi se ustvrdili razlozi doseljavanja i razlozi neiseljavanja stanovnika iz područja Svetog Martina pod Okićem (pod koje spadaju sljedeća sela: Dolec, Drežnik, Falašćak, Galgovo, Klake,

Konšćica, Molvice, Podgrađe i Sveti Martin pod Okićem) podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua u kojima su postavljana konkretna pitanja na koja su ispitanici imali slobodu odgovaranja, te su postavljana podpitanja ako se nešto trebalo dodatno pojasniti ili je odgovor krenuo u drugom smjeru. Intervjui su se provodili u travnju i svibnju 2013. godine.

5.2 Upitnik

Osnovni set pitanja koja su postavljana je:

- Spol, dob i zanimanje
- Otkad živite na području Svetog Martina pod Okićem?
- Zašto ste odabrali baš Sveti Martin kao mjesto stanovanja, te od kud ste se doselili (za one koji su se doselili)?
- Što mislite koje su prednosti a koje mane života ovdje?
- Što biste promijenili da možete?
- Vidite li neke promjene u mjestu, ide li na bolje ili na gore?
- Razmišljate li o odlasku? Ako da, zašto?
- Smatrate li da vam Sveti Martin može ponuditi dovoljno sadržaja da se tu zadržite cijeli život? Zašto tako mislite?

Uz osnovna pitanja postavljana su i podpitanja ovisno o potrebi i smjeru u kojem je intervju išao.

5.3 Uzorak

U istraživanje je uključeno 15 ispitanika iz mjesta. Troje ispitanika iz Galgova i Molvica, dvoje iz Svetog Martina pod Okićem i Konšćice a iz ostalih zaselaka po jedan ispitanik. Osmero ih je ovdje od rođenja a sedmero ih se doselilo u mjesto. Što se tiče omjera muškaraca i žena, više je ispitanica, njih osam, dok je muških ispitanika sedam. Sedmero ih je visokoobrazovanih, a ostali su srednje stručne spreme i jedna domaćica. Najviše ispitanika spada u dobnu kategoriju mlađih od 30 godina (devet), dok je onih od 30 do 60 godina četvero, a starijih od 60 godina samo dvoje. U istraživanju sudjeluju ispitanici iz svih predstavljenih sela, kako bismo mogli saznati prednosti i mane svih sela te što bi sami ispitanici promijenili da mogu i što ih smeta. Iako su sve sela zastupljena prema ispitanicima, nisu za sva sela ispitanici bili i doseljeni i izvorni stanovnici, nego je bio ili doseljenik ili izvorni stanovnik. Smatram da se i na taj način

može saznati prava slika mišljenja i razmišljanja o cijelom Svetomartinskom području. Iako kad su sami ispitanici pričali o mjestu, gotovo svi su se referirali na njega kao na „Sveti Martin“, što zapravo i jest uobičajena praksa stanovništva ovog područja. Većinom, kada se govori o mjestu iz kojeg dolaze, govori se o Svetom Martinu pod Okićem jer je ono nekako najpoznatije, od svih zaselaka, široj masi. Do samih ispitanika je bilo dosta teško doći i zadobiti njihovo povjerenje i volju za sudjelovanjem. Iako bi nekom logikom mislili kako je lagano pronaći ispitanike, osobito one koji su se doselili iz grada, jer su po nekim stereotipnim mišljenjima oni puno otvoreniji naspram onih koji su čitav život na selu, nije bilo jednostavno pridobiti ih na suradnju, makar su se nakon postavljenih par pitanja i sami raspravljali te nije bilo teško dobiti daljnje odgovore.

5.4 Razlog doseljavanja

Kao razlog doseljavanja najviše je onih koji su se doselili slučajno jer su tu pronašli mjesto za lagodan život, pronašli kuću u kojoj žele živjeti (troje ispitanika). Jedan od ispitanika svoj slučaj odabir objašnjava ovako:

„Slučajno se tako desilo jer smo gledali gdje bi kupili ili gradili kuću a da je van grada, pa smo naletili na malenu drvenu kućicu koja je bila relativno povoljna ovdje i nakon dugog razmišljanja i razmatranja daljnjih opcija odlučili smo je kupiti.“ (I-3)

Dok drugi ispitanik govori kako se doselio slučajno ali na preporuku:

„Žena i ja smo tražili malu kućicu da možemo mirno živjeti nakon odlaska u penziju, a s obzirom da imamo prijatelje koji stanuju ovdje u blizini i da je neka njihova rodbina prodavala vikendicu u Podgrađu, došli smo je pogledati i odlučili da bi nam to bilo idealno a i cjenovno prihvatljivo, pa smo ju kupili.“ (I-6)

Drugi najzastupljeniji razlog je doseljavanje zbog partnera koji već ovdje živi i ima mogućnosti za osigurati vlastiti dom (troje ispitanika).

„Na ovom području živi od rođenja moja cura s kojom planiram provesti život, stoga smo se odlučili za mirniju sredinu za osnovati obitelj i za odgoj naše djece.“ (I-12)

Dok se samo jedna ispitanica doselila zbog posla koji se nalazi u Svetom Martinu.

5.5 Prednosti i mane

Ispitanici najčešće kao prednost ističu mir i tišinu sela za razliku od grada, to je i kod onih koji su se doselili i koji su tu oduvijek najviše spominjan pozitivan razlog. Nadalje se najviše spominje priroda i svjež zrak.

„Ljepša je priroda, manja je buka, nema toliko automobila...” (I-1)

je razlog koji se najčešće spominje kao prednost i pozitivna stvar spram grada. Ono što se čini jako zanimljivim je i to što je većina ispitanika koji su se doselili spomenuli da ovdje na selu imaju vlastiti prostor, vlastito dvorište, te to istaknula kao vrlo bitnu razliku spram grada. Točnije četvero ispitanika koji su se doselili dvorište su istaknuli kao bitan faktor. Zašto je tome tako možda najbolje opisuje odgovor koji je dala doseljenica u pedesetim godinama:

„...jer imam svoj dio slobode tu, imam svoje dvorište, a ne kao što smo imali u stanu dvorište koje je bilo zajedničko, od svih stanara, pa se moralo paziti na svoje stvari, na red u dvorištu. Nije da ovdje ne pazim, ali sam ipak svoj na svom i ako hoću ostaviti vreću smeća na dvorištu dva dana to je isključivo samo moj problem i nitko mi neće prigovarati zbog toga.” (I-3)

Iz toga možemo zaključiti kako je bitan faktor dvorišta to što ono daje neku vrstu autonomije i neovisnosti.

Ono što se povezuje sa imanjem vlastitog dvorišta je faktor imanja vlastitog vrta i mogućnost uzgajanja domaćeg voća i povrća što se susreće kao pozitivna stvar u vezi sela i kod ispitanika koji su se doselili i kod onih koji ovdje žive oduvijek. Umirovljeni doseljenik je vrt istaknuo kao pozitivnu stvar u smislu da im to nije obaveza nego čak vrsta razonode:

„...imamo svoj vrt, žena uzgaja domaće voće i povrće i zasadili smo par voćki da imamo za sebe, s tim se zabavljamo, onak penzionerski. Prednost je i svjež zrak i to što smo primorani na kretanje, barem po vrtu, pa nam to super dođe kao rekreacija u našim godinama.” (I-6)

Četvero onih koji su oduvijek tu su vrt i uzgoj domaćeg voća i povrća istaknuli kao nešto čime se može smanjiti mjesečni budžet jer se dio hrane ipak proizvodi doma pa je nije potrebno kupovati. Isto tako spominju i uzgajanje domaćih životinja poput peradi i svinja koje donose i mesnate proizvode na stol.

„Ovdje imam svoje svinje i kokoši koje mi donesu domaće meso i domaća jaja a to je ipak kvalitetnije od onog što se kupi u dućanu. Je

da imam puno više posla, treba to sve nahraniti, počistiti, spremi, al kad ste naviknuti na to, ne predstavlja vam prevelik problem“. (I-5)

Iako je priprema do gotovog proizvoda dosta naporna i komplicirana ispitanik smatra da se na kraju krajeva sva muka isplati jer se time dobije kvalitetan domaći proizvod kojeg se kasnije ne mora kupovati.

Iz riječi jedne od ispitanica koja je ovdje rođena dobila sam dojam da se ona osjeća na neki način blagoslovljeno jer je ovdje rođena i jer ima priliku obrađivati svoju zemlju i uzgajati svoje domaće životinje i da se osjeća zahvalnom na tom što joj selo pruža.

„Pa ja ovdje imam sve...Tu imam svoju zemlju koju obrađujem, svoje krave, svinje i kokoši. Sve su mi to moji roditelji ostavili za sobom i sva sreća da jesu jer bi se danas teško snalazila da neznam upravljat s tim svim. To mi je velika prednost nad svima onima koji nemaju ništa, pa ni vlastitu kuću.“ (I-15)

Jedan od ispitanika je kao bitan pozitivan faktor preseljenja na područje Svetog Martina po Okićem naveo to što imaju mogućnost grijanja na drva čime im se uvelike smanjuju troškovi života, posebno zimi. Zapravo većina ovdašnjih stanovnika ima izvedeno grijanje na drva, jer ih većina, barem oni koji su ovdje rođeni, imaju šume u koje odlaze po drva, tako da ih grijanje košta jedino malo vlastite volje i upornosti dok se drva sprema. A i onima koji ih kupuju ta opcija opet bude najjeftinija od svih ponuđenih.

Kao najveća mana Svetog Martina pod Okićem i okolice spominje se prometna nepovezanost, tj. neadekvatan javni prijevoz, što i jest stvaran i velik problem. Svima bez automobila to stvara problem koji je i odgovornima za taj resor jednostavno neriješiv jer bi trebalo mijenjati zakone kako bi se javni promet normalizirao i kako bi se povećala konkurentnost.

„Ono što bih posebno izdvojila kao manu je prometna nepovezanost, tj. slaba povezanost sa gradovima, ako želite do njih doći u trenu, postoje linije, ali ne kad god se sjetite pa da u roku od 10 minuta možete sjesti na autobus i pravac u grad. Još uz to živim u dijelu koji je slabo povezan sa gradom Samoborom, pa mi je muka ako trebam u Samobor a nemam auto, jer mi je prijevoz autobusom prestresan jer mi do stanice treba skoro pola sata pješice, pa trošim i vrijeme i energiju, autom sam u gradu za 7 minuta“. (I-2)

Jednom od ispitanika teško pada i samo kretanje unutar mjesta Svetog Martina i okolice jer se proteže na dosta kilometara a nema nikakav javni prijevoz, osim ako se može iskombinirati prijevoz prema gradovima sa odlaskom u susjedno selo, te bi on uveo liniju koja bi vozila samo unutar Svetomartinskog područja.

„Mana svega ovdje je promet. Mi živimo nekako u brdima gdje baš i nema autobusa i jako je komplicirano doći do trgovine, a najbliža nam je u centru Svetog Martina, nije daleko al je nama starima problem jer je visinska razlika ogromna, velika je jama i brijeg. Ili doći do ambulante je isto komplicirano. Treba uvesti lokalnu liniju koja bi vozila samo tu po selu...” (I-6)

To je naravno pusta želja jednog stanovnika i gotovo da ne postoji nikakva nada da bi se to moglo uopće razmatrati a kamoli ostvariti.

Slika 5 Pogled prema Svetom Martinu pod Okićem (u dolini) i Klakama

Na ovoj slici pogleda prema Svetom Martinu pod okićem i Klakama jasno se vidi visinska razlika koju ispitanik spominje te koja je bez kvalitetnog javnog prijevoza, onima koji nemaju osobni automobil, teško savladiva prepreka, posebno ako je netko slabijeg fizičkog stanja.

Uz sve probleme koji se vežu uz javni promet na Svetomartinskom području bitna je odrednica i skupoća tog samog javnog prijevoza koji ionako ne zadovoljava potrebe, što je istaknula jedna od ispitanica, kao prijeko potrebnu promjenu.

Jednoj od ispitanica je javni autobusni prijevoz prema Svetom Martinu i okolici utjecao na odluku o preseljenju na selo, jer joj je sam prijevoz zadavao muke dok je živjela u gradu a radila na selu.

„Prije sam živjela u Zagrebu i odlazila na posao u Sveti Martin, a najveći problem i razlog zašto sam se preselila je prometna nepovezanost, nema često buseva, pa sam iz noćne morala putovati sa kolegama koje sam nerijetko morala i čekati da završe s poslom“ (I-7)

Iako je na neki način bila prisiljena preseliti se ovdje kako bi mogla ljepše organizirati svoj život s obzirom na posao, dalje govori kako nije požalila i da mjesto ima i svojih prednosti, iako naglašava kako bi sa promjenom radnog mjesta gotovo sigurno došlo do ponovnog povratka u grad.

Zanimljivu zamjerku selu našla je mlađa ispitanica koja oduvijek živi ovdje, te koju je jako zasmetalo to što, prema njezinom viđenju, ljudi na selu nisu ekološki osviješteni. Iako je to na prvi pogled možda nelogičan zaključak, te bi smatrali da se sva ta lijepa priroda i čuva kako bi mogla i dalje opskrbljivati svoje stanovništvo, ona ima i argumente za to. Prvo što joj smeta je to što većina ljudi nema septičke jame, nego sva kanalizacija odlazi tamo gdje joj nije mjesto. Teče po livadama, ispušta se u jarke i potoke, te se na taj način zagađuje i pitka voda, a nitko to ne nadgleda i ne sankcionira. Kaže kako se primjećuje da je došlo i do smanjenja populacije riba koje su plivale po okolnim potocima, a i za vrijeme ljetnih mjeseci smrad se zna širiti naokolo i biti gotovo nepodnošljiv. Nažalost problem kanalizacije još uvijek nije riješen, jer se tvrdi da je to još uvijek preskupa investicija za ovaj kraj, iako se sve više domaćinstava odlučuje o vlastitom trošku sagraditi male septičke jame, te se na taj način rješava problem nedostatka kanalizacijskog sustava. Druga zamjerka se odnosi na odbacivanje otpada u šume i jame koje nitko ne obrađuje i ne posjećuje. Evo primjer kojeg ona iznosi:

„...ništa ne odvoze na deponije i ne razvrstavaju, nego to sve pale i bacaju staro željezo i stvari isto u šume. Prije par mjeseci sam tražila vrganje i došla na mjesto gdje je bilo šest plastičnih vrećica od umjetnog gnojiva punih kokoši koje su očito bile bolesne i uginule i već pune crva, pa smo morali zvati odgovorne iz šumarstva da to dođu sanirati“ (I-13)

Kako kaže takvih primjera zna biti dosta, te bi to jednom moglo stvoriti i velik problem ako se tako nastavi, pa dođe do toga da se zarazi voda koju stanovnici i dan danas piju i svakodnevno koriste.

Jedan od mlađih ispitanika (I-14) na pitanje što on smatra manama svog sela imao je teoriju da se u svakodnevnim situacijama života na selu mane mogu bez problema pronaći, samo treba živjeti ovdje neko vrijeme, ali kada ga se ovak na brzinu pita o manama tada se niti jedne bitne ne može sjetiti, osim javnog prijevoza koji mu je, kako kaže, prestao biti problem onog trenutka kad je položio vozački ispit.

Također, jedan od ispitanika je na pitanje o manama mjesta u koje se doselio rekao kako zapravo mane niti ne postoje (radi se o mlađoj osobi doseljenoj na ove prostore).

„Mislim da mane čak i ne postoje, jer današnja sela nisu kao nekada.

Današnja sela su moderna sela i posjeduju sve potrebno za život u njima, od vrtića, škole, pošte, dućana, itd, a ukoliko nešto trenutno nije dostupno, uvijek se može otputovati do nekog grada te obaviti potrebne stvari.“ (I-12)

Iz te njegove izjave jasno se vidi kako se i u svijesti donedavnog gradskog stanovnika sama spoznaja sela mijenja, te ono više nije, u njihovoj predodžbi, onakvo zaostalo i tradicionalno kakvo je nekada bilo, te kako nije problem zaletiti se do obližnjeg grada ako nešto nije taj tren na selu dostupno ili moguće obaviti.

5.6 Želja za promjenama

Što se tiče pitanja o tome što bi promijenili na selu da mogu, svatko je imao neke svoje afinitete kojima teži te su se odgovori većinom bazirali prema njima. Šestero ispitanika je ipak reklo kako bi, da mogu, promijenili prometnu povezanost na ovaj ili onaj način. Ono što se veže uz prometnu povezanost je i stanje samih prometnica, što je dvoje ispitanika komentiralo kao boljku koja se pokušava riješiti, ali i dalje stoji na mrtvoj točki, makar, spominju da je isto takvo stanje i u većini gradova, tako da se ne može očekivati puno drukčija situacija niti na selu.

Daljni odgovori vezani su uz provođenje slobodnog vremena, te se tako izriču želje za penzionerskim domom da se oni imaju gdje družiti. Iako postoje penzionerske udruge koje organiziraju razna druženja uz zabavu, očito je potražnja za time i veća od par skupština godišnje. Zatim jedna od ispitanica spominje kako joj fali pristojan ugostiteljski objekt gdje bi mogla u miru popiti kavu:

„...eventualno bi uredila neki kafić jer sve koje postoje ovdje u okolici su definitivno seljačke. Ne znam kako to drukčije objasniti, jednostavno su podobne samo za lokalne pijance i kad me ulovi želja za kavom s prijateljicama, definitivno moram u grad, najčešće Samobor, jer je najbliži“. (I-3)

Potražnja je također i za više sadržaja koji bi se mogli pružiti mladima, osnivanje udruga u koje bi se oni mogli uključiti, te više sadržaja za djecu, posebno da se uredi jedno veliko dječje igralište s obzirom da postoji mnogo neiskorištenih livada koje zjape prazne i zapuštene a mogu se iskoristiti na pravi način. Iako su svi naveli neku sitnicu koju bi promijenili da mogu, zaključak je bio kako se ipak ništa pretjerano ne treba mijenjati te da je za sada i trenutno stanje relativno dobro.

Što se tiče pitanja da li se selo ipak mijenja na neki način, te je li to dobro ili loše polovica ispitanih je odgovorila kako se primjećuje modernizacija na neki način, bilo uvođenjem interneta, uvođenjem plina, uređenjem prometnica ili nekim još manjim detaljima, kao što su modernizacija škole i vrtića, te nabavke novih vozila za vatrogasnu postrojbu, ali kako se selo u svakom slučaju kreće naprijed. Ipak, većina ih također smatra kako dolazi do otuđenja pojedinaca jednih od drugih te kako je to jedna od nuspojava modernizacije. Stanovnici se sve više zatvaraju u svoja dvorišta i domove te se na taj način pomalo izjednačuje selo sa gradom. Iako smatraju kako se selo sve više otvara prema gradu te sve više kupi one pozitivne stvari koje su mu dosad falile, u isto vrijeme uzima i ono loše iz njega, jer je skoro najgora stvar za seljane, barem one koji su tu oduvijek i dugo vremena, da te prvi susjed ignorira i da ga ni najmanje ne zanima ono što se događa u okolini u kojoj obitava. Ovdje su svi oduvijek znali svoje susjede i svi su bili otvoreni jedni prema drugima te su si uvijek bespogovorno pomagali, a sad je to sve manje pravilo, a sve više izuzetak, par ispitanika je to primijetilo, a to najbolje opisuje rečenica:

„...ljudi se odvajaju sve više jedni od drugih, nisu to više ti dobrosusjedski odnosi kao prije i to je loša stvar“. (I-5)

Takoder uz tu tradiciju poznavanja svakog susjeda i međusobnu komunikaciju, nestaje i tradicija uzgajanja vlastitih domaćih proizvoda. Iako se u nekoj mjeri većina povrća i voća te peradi proizvodi i uzgaja, stanovnici su počeli primjećivati kako sa nestankom starijeg stanovništva nestaje i svo ono gospodarstvo koje su imali. Mladi danas nemaju vremena, a niti volje za nastavak uzgajanja i rada na polju i njivama, jer su i ovako prezaposleni, te očekuju svoj mir i komoditet kad se vrate kući s posla koji se

većinom obavlja u okolnim gradovima. To je primijetila i jedna ispitanica koja je to navela kao razlog zašto selo ide na gore. Kako ona kaže:

„Sve je više zapuštanja njiva i sve manje uzgajanja domaćih životinja“. (I-9)

5.7 Odlazak ili ostanak

Svakom od ispitanika postavljeno je pitanje razmišljaju li o odlasku iz sela i zašto, s kojim razlogom bi se iselili. Od ispitanika koji su ovdje rođeni troje ispitanika je odgovorilo potvrdno, od kojih je jedna sa razmišljanjem da bi ipak rađe ostala ako će biti prilike:

„Ponekad, gledajući u budućnost, ako ne bih imala svoju obitelj, definitivno ne bih željela živjeti sama u kući, a s obzirom da ovdje nemam mogućnosti živjeti u manjem stanu, u tom slučaju bih se možda odselila u grad. Ipak sam po tom pitanju podvojena jer ne bih nužno željela mijenjati selo za grad, ali i sam grad kao mjesto stanovanja ne isključujem“. (I-13)

Dok je drugi ispitanik (I-14) poželio otići jer mu je sredina mala, ali kako objašnjava dalje svoj odgovor, želio bi otići van Hrvatske jer smatra da će se negdje vani moći najbolje ostvariti, a treća ispitanica je sigurna u svoj odlazak i to već ove godine, ali njega objašnjava ovako:

„Ja ću se osobno odseliti zbog udaje, ali isto na selo, ne u grad, ali inače ne bi razmišljala o odlasku, jer mislim da je Sveti Martin puno ljepše mjesto za život nego recimo Zagreb.“ (I-10)

Znači možemo zaključiti kako se onima koji su ovdje rođeni i sviđa pomisao doživotnog stanovanja ovdje, te kako se ne žele nužno seliti u urbani dio, u grad.

Od onih koji su se doselili na područje Svetog Martina pod Okićem, petero ih je odgovorilo kako ne razmišljaju o odlasku, kako su ovdje našli svoj dom i osigurali si budućnost, te da se nemaju (za sada) razloga seliti negdje drugdje ili vraćati nazad u grad. Ipak jedan od njih koji je odgovorio kako ne razmišlja o odlasku ostavio je i tu mogućnost otvorenom ako će postati nezadovoljan životom ovdje, ili ako mu se otvore bolje prilike negdje drugdje. Jedan ispitanik je indiferentan i svejedno mu je, ne namjerava za sad odlaziti, ali ako bude prilike istom tom lakoćom bi mogao otići. On kaže da se dogodi nešto i da mora otići

„ne bih žalio, mislim super mi je ovdje, ali mislim da bi mi i bilo gdje drugdje moglo biti jednako, ili bolje“. (I-4)

Samo jedna ispitanica je odgovorila kako bi se odselila, a to je ona koja je ovdje i bila primorana se doseliti radi posla i nemogućnosti putovanja. Kaže kako bi se, ako bi dobila bolje zaposlenje negdje drugdje, sigurno preselila. A i njezino slobodno vrijeme i afiniteti se vrte oko kulture, kina, kazališta i izlazaka za što kaže da ovdje nema mogućnosti i prilike da se na taj način ispuni, jer je sve to centrirano u gradu, prema njoj najbolji dio svega toga nalazi se jedino i isključivo u Zagrebu.

Što se tiče posljednjeg dijela intervjuja u kojem se pokušavalo saznati ima li Sveti Martin pod Okićem moć da te svoje stanovnike zadrži i dalje, pružajući im što bolje uvjete života i nadopunjujući svoje sadržaje, šestero ispitanika je odgovorilo da sve što ih zanima mogu naći u okolnim gradovima. Nije im problem živjeti ovdje a raditi i tražiti stvari ili zanimacije kojima bi ispunili život negdje drugdje. Shvaćaju da im ovo selo nudi idealan položaj za život te se tako i postavljaju. To možda najbolje opisuje rečenica:

„svaki sadržaj koji me zanima ja si i priuštim, a rijetko koji je baš ovdje, sve su to okolni sadržaji gdje odlazim autom, znači Samobor ili Zagreb“. (I-4)

Petero ispitanika smatra da ovdje imaju dovoljno toga da se zadrže cijeli život. Znači sve što je potrebno za osnovne životne potrebe im Sveti Martin pod Okićem nudi. Pod time smatraju da su zadovoljeni osnovna potražnja za trgovinom, doktorom, školom i vrtićem, a sve ostalo je manje bitno i tko želi, lako će se snaći u potrazi da tim dodatnim sadržajima. Dok preostalih četvero smatra kako im samo mjesto nikako ne može ponuditi dovoljno sadržaja, ipak dvoje od njih ne smatraju da je to razlog zbog koje bi se odselili odavde. Oni čitav svoj život ovdje žive i to im nije dostatan razlog za iseljavanje. Iako nema dovoljno sadržaja koji bi ih ovdje zadržali cijeli život, smatraju kako to ne utječe na njihovu odluku o nastavku života ovdje. Dapače, to što im selo ne pruža dovoljno sadržaja ne znači da im selo ne daje zadovoljstvo života ovdje. Ipak jedna ispitanica (I-7) kaže kako je nedostatak sadržaja prevelik minus te bi se definitivno odselila, to je ista ona koja se doselila ovdje radi posla, te se iz njezinih odgovora jasno vidi kako nema namjere ostati u mjestu i stvoriti si ovdje dom, te ispitanik (I-14) koji je rekao da bi se odselio van Hrvatske isto planira i nada se odlasku jednog dana.

Kada rezimiramo sve intervjuje možemo zaključiti kako su svi ispitanici, bilo doseljeni ili oni koji ovdje oduvijek žive, našli i pozitivne i negativne stvari što se tiče

Svetog Martina i okolice, te bi se svi koji imaju želje i volje mogli lako priviknuti na život ovdje. Kao najveća prednost ističe se mir i tišina te mogućnost imanja vlastitog dvorišta te s time i vlastitog vrta za uzgajanje voća i povrća, a kao najveća mana navodi se slaba prometna povezanost javnim prijevozom i prema tome relativna nužnost imanja vlastitog automobila. Svaki ispitanik, osim jednog, zapravo ne želi otići odavde ako to nije pod nekom većom silom (kao npr. pronalazak boljeg posla negdje dalje, ili u slučaju jedne od ispitanica udaja u drugo mjesto). Mogli bismo reći da su u suštini ispitanici zadovoljni mjestom kakvo jest, uvijek ima prostora za napredak i modernizaciju, ali su svjesni da život na selu, uz sve svoje prednosti nosi i svoje mane koje moraju prihvatiti, ili ih pokušati vlastitim naporom, ako je moguće, ispraviti. Svaki od ispitanika je uspio pronaći pozitivne i negativne argumente svog stava o mjestu u kojem trenutno (kratkoročno ili dugoročno) žive, što dokazuje kako su ljudi svjesni svoje okoline i kako mogu spoznati što im ona sve može ponuditi i što im uskraćuje, te kako su svjesni onoga što žele od svog mjesta stanovanja.

6. ZAKLJUČAK

Kroz cijeli rad mogli smo vidjeti kako se selo kroz povijest mijenjalo, te kako se kroz razne etape moderniziralo, punilo stanovništvom te ga ponovno kroz druge etape gubilo. Danas se selo sve više približava gradu nudeći svojim stanovnicima uvjete za život koji su što više slični gradskim. Uvodi se moderna infrastruktura, brzi internet, te je sada i na selu informacija, koja je ključ napretka, brzo i jednostavno dostupna svima. Ipak, kroz cijelo poboljšanje vizualnog i kvalitativnog života na selu, ono je uspjelo zadržati neke svoje posebnosti. Iako ih se nalazi u tragovima i treba ih dobro tražiti, još uvijek su tu oni dobrosusjedski odnosi, još uvijek postoji poljoprivreda kojom se prehranjuje (barem jednim dijelom) obitelj, još uvijek postoje obitelji koje uzgajaju perad, svinje, krave, te se na taj način može doći do 100% domaćeg proizvoda, poput jaja, sira i vrhnja.

Iako prema podacima popisa stanovništva možemo vidjeti kako su pojedini zaselci izgubili stanovnike, a pojedini zaselci su povećali svoj broj stanovnika. Iako su i jedan i drugi broj zanemarivi s obzirom da se radi o svega par postotaka, ipak nam govore o kakvom takvom kretanju stanovništva. Obzirom da su brojevi premali da bi na temelju njih nešto relevantno zaključili, bitniji su zaključci koje možemo izvesti iz razgovora sa sugovornicima. Na Svetomartinskom području smo uspjeli pronaći određen broj doseljenika, koji su se doselili svojom voljom i izbor im je pao na područje Svetog Martina pod Okićem te nam to na neki način govori o atraktivnosti samog mjesta sa svim svojim zaselcima. I u onim selima koja su izgubila stanovnike postoje ljudi koji su ih svjesno odabrali kao svoje mjesto stanovanja te koji su vidjeli prednosti koje im se ovdje nude naspram nekih drugih mjesta.

Iz istraživanja smo mogli vidjeti kako se oni koji ovdje oduvijek žive trude i dalje ostati tu gdje su i rođeni, te nemaju želje otići u grad, nego zapravo suprotno, čak ga se i groze. Također možemo vidjeti kako oni koji su se doselili, odluku još uvijek nisu požalili. Uspjeli su se naviknuti na seoski život, koji im je u nekim dijelovima odlično sjeo, dok im se u nekim dijelovima ipak zamjerio, ali ne dovoljno da bi razmišljali o odlasku.

Iz svega navedenog možemo zaključiti kako selo danas nije više ono klasično selo gdje prevladava samo poljoprivreda, već je to postalo jedno urbano selo, koje pojedincima pruža bijeg iz vreve gradskog života, te utočište na kraju dana i na taj način

postaje sve poželjnije za stanovanje. Samo selo ih je privuklo svojom ponudom da se vrate nazad u okrilje prirode, ali prirode koja više nije toliko tradicionalna nego im nudi svoj urbani način života spojen sa najboljem što se može izvući iz njenog tradicionalnog poimanja.

Zaključak je kako skoro svi ispitanici mogu zamisliti svoj život na selu (na Svetomartinskom području na koje se istraživanje i odnosilo), no kako su svjesni svih mana koje područje ima ali i dalje uspijevaju pronaći prednosti koje im se nude, te na taj način ostaju i dalje vezani uz mjesto i žele nastaviti svoj život u Okićkom kraju.

Današnje selo možda i najbolje opisuju riječi jednog od ispitanika koji je izjavio kako selo danas više nije kao nekad, a i fleksibilnost samog stanovništva je puno veća:

„Današnja sela su moderna sela i posjeduju sve potrebno za život u njima, a ukoliko nešto trenutno nije dostupno, uvijek se može otputovati do nekog grada te obaviti potrebne stvari“ (I-12)

LITERATURA:

1. Cifrić, I. (2003) *Ruralni razvoj i modernizacija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Zagreb
2. Hodžić, A. (2006) *Selo kao izbor*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
3. Pavličević, D. (1993) *Pod Okićem*. Zagreb: Zagreb
4. Petrač, B. Šundalić A. Zmaić K. (2009) *Sadašnjost i budućnost sela i poljoprivrede*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku
5. Serafagić, D. (1990) *Promjene u svakodnevnom životu sela i grada*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu
6. Seferagić, D. (2002) *Selo: Izbor ili usud*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
7. Seferagić, D. (1991) *Društvene promjene u prostoru*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
8. URL: <http://www.dvdgalgovo.hr/> (11.2012.)
9. URL: <http://www.dzs.hr/> (1.2013.)
10. URL: <http://www.etno-kuca.hr/> (11.2012.)

SUMMARY

Village as a Choice for Living: Sveti Martin pod Okićem

Synonyms until now, village and agriculture, today have different meanings because their social meaning changed. Village is less of a settlement of classical farmer, and it is becoming more like an area of escape from city rush. Farmers have been almost erased and new social groups have come, one of the most important is a group of farmer-workers, mostly born in village and spatially stable, who often travel to the city to work, and at the end of the day come back to village. Farmer-workers are a product of decentralisation of industry. Increase of farmer-workers is followed by the increase of mixed economies, because it is hard to take care of the family only with agriculture.

Depopulation of village, in croatian framework, was longlasting and continuous process, which is still active in many parts of Croatia. Indicator of increase of population in villages can be area of Sveti Martin pod Okićem with his surroundings. According to the residents, they are settled with life in village, either they are born there, or have immigrated there. They are mostly satisfied with their life there, even though they have some objections, which, at the end are not that relevant for their life there.

Key words: village, farmer-workers, depopulation, population, Sveti Martin pod Okićem